

IL-KUMMISSJONI
EWROPEA

Il-Lussemburgu, 13.7.2022
SWD(2022) 518 final

DOKUMENT TA' HIDMA TAL-PERSUNAL TAL-KUMMISSJONI

**Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt
Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta**

Li jakkumpanja d-dokument

**Komunikazzjoni tal-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew, lill-Kunsill, lill-Kumitat
Ekonomiku u Soċjali Ewropew u lill-Kumitat tar-Regjuni**

**Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt
Is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt fl-Unjoni Ewropea**

{COM(2022) 500 final} - {SWD(2022) 501 final} - {SWD(2022) 502 final} -
{SWD(2022) 503 final} - {SWD(2022) 504 final} - {SWD(2022) 505 final} -
{SWD(2022) 506 final} - {SWD(2022) 507 final} - {SWD(2022) 508 final} -
{SWD(2022) 509 final} - {SWD(2022) 510 final} - {SWD(2022) 511 final} -
{SWD(2022) 512 final} - {SWD(2022) 513 final} - {SWD(2022) 514 final} -
{SWD(2022) 515 final} - {SWD(2022) 516 final} - {SWD(2022) 517 final} -
{SWD(2022) 519 final} - {SWD(2022) 520 final} - {SWD(2022) 521 final} -
{SWD(2022) 522 final} - {SWD(2022) 523 final} - {SWD(2022) 524 final} -
{SWD(2022) 525 final} - {SWD(2022) 526 final} - {SWD(2022) 527 final}

ASTRATT

Ir-riformi tas-sistema ġudizzjarja Maltija li bdew fl-2020 komplew jiġu implimentati. It-trasferiment tal-prosekuzzjonijiet mill-pulizija għall-Avukat Ġenerali, inkluż fil-Pjan Malti għall-Irkupru u r-Reziljenza, qed ikompli, u l-Gvern habbar rieżami dwar l-indipendenza tat-tribunali speċjalizzati. Ma ttiehdu l-ebda passi oħra rigward is-sistema tal-ħatra tal-Prim Imħallef, u n-nuqqas ta' involviment tal-ġudikatura f'dik is-sistema jeħtieġ aktar attenzjoni. Il-livell ta' rizorsi għall-ġudikatura jibqa' ta' tħassib. Fir-rigward tal-kwalità tal-ġustizzja, twettqu diversi inizjattivi, inkluż il-pubblikazzjoni tal-ewwel Strategija tal-Ġustizzja Digitali nazzjonali (2022-2027) u titjib fil-qafas tal-ghajnuna legali. L-efċjenza tal-ġustizzja, b'mod partikolari t-tul tal-proċedimenti, kompliet tiddeterjora u l-Gvern qed iħejji diversi inizjattivi biex ikompli jindirizza din il-kwistjoni.

Il-Gvern adotta l-Istrategija Nazzjonali Kontra l-Frodi u l-Korruzzjoni, li l-implimentazzjoni tagħha hija ssorveljata minn Kumitat interministerjali. Minkejja zieda fir-rizorsi allokat lill-korpi investigattivi u ta' prosekuzzjoni, l-investigazzjoni ta' każijiet ta' korruzzjoni ta' livell għoli għadha tiegħu fit-tul. Ir-riżultati f'termini ta' sentenzi finali għadhom neqsin. Il-Kummissjoni Permanenti kontra l-Korruzzjoni, li kienet soġġetta għal riforma fl-2020, għandha tissaħħaħ aktar. Bħalissa, għandha rizorsi limitati u ma wrietx riżultati tanġibbli fil-ħidma tagħha. Ir-regoli dwar l-integrità u l-etika fis-servizz pubbliku, inkluż fil-Pulizija u għal uffiċjali ta' livell għoli, qed jiġu implimentati, għalkemm jeżistu xi lakuni leġiżlattivi u operazzjonali. Ir-Regolament eżistenti dwar il-protezzjoni tal-informaturi ġie emendat fl-2021, u huwa pplanat li tiġi implimentata bażi tad-*data* għall-ġbir tad-*data* dwar l-iżvelar ta' informazzjoni protetta sa tmiem l-2024. Il-qafas leġiżlattiv ta' Ċittadinanza b'Investiment ikompli jqajjem tħassib. Għad hemm regoli fis-seħh biex jittaffew ir-riskji ta' korruzzjoni fil-akkwist pubbliku matul il-pandemija tal-COVID-19.

Ir-rapport tal-inkjesta pubblika dwar il-qtil tal-ġurnalista investigattiva Daphne Caruana Galizia ppubblika sett ta' konklużjonijiet u rakkomandazzjonijiet relatati max-xenarju tal-media f'Malta. Il-Gvern ippropona għadd ta' riformi biex jindirizza xi wħud minn dawg ir-rakkomandazzjonijiet. Allegat moħħ wara l-qtil ġie akkużat b'kompliċità fil-qtil u assoċjazzjoni kriminali u l-proċedimenti kriminali għadhom għaddejjin. Filwaqt li qed isir rieżami indipendenti tal-leġiżlazzjoni applikabbli, il-ġurnalisti u ċ-ċittadini ingenerali jkomplu jiffaċċjaw ostakli meta jitolbu aċċess għall-informazzjoni miżmuma mill-awtoritajiet pubbliċi. L-indipendenza u l-governanza tal-media tas-servizz pubbliku huma kawża ta' tħassib. Is-sjeda ta' diversi mezzi tal-media jew il-kontroll editorjali fuqhom miż-żewġ partiti politiċi ewlenin tkompli tikkaratterizza s-suq tal-media tal-aħbarijiet. Dan l-aħħar daħlu fis-seħh linji gwida dwar ir-reklamar u l-materjal promozzjonali tal-Gvern. Madankollu, in-nuqqas ta' qafas legali li jiżgura t-trasparenza fir-reklamar tal-istat jibqa' kwistjoni ta' tħassib.

Fir-rigward tal-kontrolli u l-bilanċi, filwaqt li l-valutazzjonijiet tal-impatt huma obbligatorji, in-nuqqas ta' proċess formalizzat għall-konsultazzjonijiet pubbliċi u l-użu limitat tagħhom fit-tħejjija tal-leġiżlazzjoni jibqgħu ta' tħassib. Inħatar Kummissarju ġdid għall-Organizzazzjonijiet Volontarji. L-Ombudsperson jibqa' jwettaq il-mandat tiegħu minn Marzu 2021 sakemm jintlaħaq ftehim fil-Parlament biex tinħatar persuna ġdida. Il-liġi li tistabbilixxi istituzzjoni nazzjonali għad-drittijiet tal-bniedem għadha pendenti fil-Parlament. Il-Konvenzjoni Kostituzzjonali futura għandha l-potenzjal li tindirizza t-tħassib dwar il-proċess tal-ħatra għal ċerti korpi kostituzzjonali, għalkemm għadha sospiża. Tħassib preċedenti relatat mal-aċċess għall-finanzjament mill-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili ġie indirizzat.

RAKKOMANDAZZJONIJIET

Minbarra t-tfakkir fl-impenji li saru skont il-Pjan nazzjonali għall-Irkupru u r-Reziljenza relatati ma' ċerti aspetti tas-sistema ġudizzjarja u l-qafas kontra l-korruzzjoni, huwa rakkomandat li Malta:

- Tindirizza l-htieġa għall-involviment tal-ġudikatura fil-proċedura għall-ħatra tal-Prim Imħallef, filwaqt li tikkunsidra l-istandards Ewropej dwar il-ħatriet ġudizzjarji u l-opinjoni tal-Kummissjoni ta' Venezja.
- Issaħħaħ l-isforzi biex ittejjeb l-effiċjenza tal-ġustizzja, b'mod partikolari biex tnaqqas it-tul tal-proċedimenti.
- Tindirizza l-isfidi relatati mat-tul tal-investigazzjonijiet ta' każijiet ta' korruzzjoni ta' livell għoli, inkluż billi tistabbilixxi rekord robust ta' sentenzi finali.
- Tagħmel progress bl-introduzzjoni ta' salvagwardji legiżlattivi u oħrajn biex jittejjeb l-ambjent tax-xogħol tal-ġurnalisti, inkluż dwar l-aċċess għal dokumenti uffiċjali, b'kont meħud tal-istandards Ewropej dwar il-protezzjoni tal-ġurnalisti.
- Issaħħaħ ir-regoli u l-mekkaniżmi biex issaħħaħ il-governanza indipendenti u l-indipendenza editorjali tal-media tas-servizz pubbliku b'kont meħud tal-istandards Ewropej dwar il-midja tas-servizz pubbliku.
- Jerga' jniedi l-isforzi biex jistabbilixxi Istituzzjoni Nazzjonali għad-Drittijiet tal-Bniedem b'kont meħud tal-Prinċipji ta' Pariġi tan-NU.

I. IS-SISTEMA TAL-ĠUSTIZZJA

Is-sistema tal-ġustizzja Maltija hija influwenzata kemm mit-tradizzjonijiet legali kontinentali kif ukoll minn dawk tad-dritt komuni¹. Il-qrati huma maqsuma fi Qrati Superjuri u Inferjuri. Il-qrati superjuri huma magħmula minn imħallfin u jinkludu l-Qorti Ċivili, il-Qorti Kriminali, il-Qorti tal-Appell, il-Qorti tal-Appell Kriminali u l-Qorti Kostituzzjonali. Il-qrati Inferjuri huma magħmula minn maġistrati u jinkludu l-Qorti tal-Maġistrati (Malta) u l-Qorti tal-Maġistrati (Għawdex). Il-ġudikatura hija mmexxija mill-Prim Imħallf li jippresiedi wkoll il-Qorti Kostituzzjonali. Kummissjoni għall-Amministrazzjoni tal-Ġustizzja tissorvelja l-ħidma tal-qrati superjuri u inferjuri kollha. Jeżistu numru ta' tribunali speċjalizzati, li jaġġudikaw f'oqsma speċifiċi. Fl-2019 twaqqaf Servizz tal-Prosekuzzjoni kompletament separat. Malta tipparteċipa fl-Uffiċċju tal-Prosekutur Pubbliku Ewropew (UPPE). Il-Kamra tal-Avukati (il-Kamra tal-Avukati) hija korp professjonali indipendenti u awtoregolat ta' avukati.

Indipendenza

Il-livell ta' indipendenza ġudizzjarja perċepita f'Malta għadu għoli kemm fost il-pubbliku ġenerali kif ukoll fost il-kumpaniji. Kumplessivament, 67 % tal-popolazzjoni ġenerali u 68 % tal-kumpaniji jipperċepixxu l-livell ta' indipendenza tal-qrati u tal-imħallfin bħala "pjuttost tajjeb jew tajjeb ħafna" fl-2022². Skont id-*data* fit-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022, il-livell evolva b'mod pożittiv mill-2016 u kkonsolida xejra pożittiva. Il-perċezzjoni tal-indipendenza ġudizzjarja fost il-pubbliku ġenerali naqset bi ffit meta mqabbla mal-2021 (69 %), iżda hija ogħla milli fl-2016 (44 %). Il-perċezzjoni tal-indipendenza ġudizzjarja fost il-kumpaniji tibqa' fl-istess livell bħal fl-2021.

Ma ttiehdu l-ebda passi ohra fir-rigward tas-sistema tal-hatra tal-Prim Imħallf, peress li ma seta' jintlahaq l-ebda ftehim dwar il-kwistjoni fil-Parlament. Kif spjegat fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt³, ittiehdu xi passi biex tiġi depolitiċizzata l-hatra tal-Prim Imħallf. Madankollu, il-fatt li ma hemm l-ebda involviment tal-ġudikatura jeħtieġ aktar attenzjoni, b'mod partikolari fid-dawl tal-ħafna rwoli li għandu l-Prim Imħallf fis-sistema ġudizzjarja Maltija⁴ u minħabba l-fatt li, skont il-liġi⁵, tista' tinħatar persuna li ma tkunx diġà mħallf⁶. Ta' min jinnota li skont l-istandards Ewropej, fejn hemm dispożizzjonijiet legali li

¹ Ir-rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta – Parti I.

² L-illustrazzjonijiet 48 u 52, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE għall-2022. Il-livell ta' indipendenza ġudizzjarja perċepita huwa kkategorizzat kif ġej: baxx ħafna (anqas minn 30 % tar-rispondenti jipperċepixxu l-indipendenza ġudizzjarja bħala pjuttost tajba u tajba ħafna); baxx (bejn 30 u 39 %), medju (bejn 40 u 59 %), għoli (bejn 60 u 75 %), għoli ħafna ('il fuq minn 75 %).

³ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 3.

⁴ Il-Prim Imħallf huwa l-President tal-Qorti Kostituzzjonali u l-President tal-Qorti tal-Appell (jippresiedi fiż-żewġ bordijiet tal-appell), u jwettaq responsabbiltajiet importanti fl-amministrazzjoni tas-sistema ġudizzjarja bħall-presidenza tal-Kumitat għall-Ħatriet Ġudizzjarji, u huwa membru tal-Kummissjoni għall-Amministrazzjoni tal-Ġustizzja responsabbli għad-dixxiplina ġudizzjarja. Fir-rigward tal-istandards applikabbli għall-presidenti tal-qrati, ara l-Kunsill Konsultattiv tal-Imħallfin Ewropej (CCJE), l-Opinjoni Nru 19 (2016), ir-Rwol tal-Presidenti tal-Qorti, il-paragrafu 53. Il-Prim Imħallf attwali, li diġà kien imħallf anzjan, inħatar f'April 2020 skont il-proċedura bbażata fuq maġġoranza ta' żewġ terzi fil-Parlament (qabel ma saret obbligu legali).

⁵ Il-hatra, ir-rwol u l-funzjonijiet tal-Prim Imħallf huma ddeterminati primarjament mill-Kostituzzjoni u mill-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili.

⁶ Fil-prattika, il-persuna li tokkupa l-pożizzjoni tal-Prim Imħallf f'Malta dejjem kienet avukat jew imħallf ta' esperjenza.

jippreskrivu li s-setgħa legiżlattiva tiegħu deċiżjonijiet dwar l-għażla tal-imħallfin, l-opinjoni ta' awtorità indipendenti u kompetenti meħuda f'parti sostanzjali mill-ġudikatura għandha tiġi segwita mill-awtorità tal-ħatra rilevanti fil-prattika⁷. Barra minn hekk, minkejja li saru sforzi biex jintlahaq ftehim fil-Parlament, it-tħassib imqajjem mill-Kummissjoni ta' Venezja fir-rigward tan-nuqqas ta' mekkaniżmu biex jingħeleb l-istaġnar potenzjali għall-ħatra tal-Prim Imħallef ma ġiex indirizzat⁸.

Ir-regoli dwar it-tnehhija ta' sentenzi tal-qorti online qajmu xi tħassib. Fit-30 ta' Novembru 2021, il-Gvern adotta avviż legali⁹ li fformalizza l-proċess li bih id-Direttur Ġenerali tal-Qrati jiddeċiedi dwar talbiet għat-tnehhija ta' sentenzi li jinkludu *data* personali fir-rigward tal-kontenut ta' sentenza tal-qorti ppubblikata online fuq is-sit web tal-Aġenzija tas-Servizzi tal-Qorti¹⁰. Skont l-avviż legali, is-sentenzi kollha jitqiegħdu online u huwa biss fuq talba tal-partijiet li s-sentenzi jitnehhew mill-portal online¹¹. F'ittra ta' Diċembru 2021, seba' organizzazzjonijiet tal-media u organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili esprimew it-tħassib tagħhom u talbu l-irtirar tal-avviż legali¹². B'mod partikolari, l-organizzazzjonijiet ikkritikaw li l-avviż legali jonqos milli jiddefinixxi ċ-ċirkostanzi u l-kriterji legittimi li fihom id-Direttur Ġenerali jista' jagħżel li jneħhi s-sentenzi ppubblikati online. Il-fatt li dawn it-talbiet jiġu ttrattati biss fid-diskrezzjoni¹³ tad-Direttur Ġenerali, li jinħatar mill-Gvern, u mhux mill-qrati, iqajjem tħassib¹⁴. L-Aġenzija tas-Servizzi tal-Qorti ħarġet sett ta' linji gwida dwar l-applikazzjoni tal-avviż legali¹⁵, li jindirizza xi wħud minn dan it-tħassib. Madankollu, dawn il-linji gwida ma jorbtux legalment. Dawk id-deċiżjonijiet tad-Direttur Ġenerali huma madankollu soġġetti għal rieżami mill-Kummissarju tal-Infurmazzjoni u tal-Protezzjoni tad-Data jew ikkontestati fuq il-bażi ta' rieżami ġudizzjarju. L-istandards Ewropej jipprevedu li filwaqt li għandhom jitqiesu aspetti dwar il-protezzjoni

⁷ Ir-Rakkomandazzjoni CM/Rec(2010)12 tal-Kumitat tal-Ministri tal-Kunsill tal-Ewropa, il-paragrafu 47. Skont id-dritt tal-Unjoni, l-involvement ta' korp bħall-Kunsill għall-Ġudikatura fil-proċedura ta' ħatra ġudizzjarja jista' jikkontribwixxi sabiex jagħmel dan il-proċess iktar oġġettiv billi jillimita d-diskrezzjoni tal-eżekuttiv fir-rigward ta' tali ħatriet, sakemm tali kunsill ikun suffiċjentement indipendenti. Is-sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-20 ta' April 20, *Repubblika*, C-896/19, EU:C:2021:311; Is-sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-2 ta' Marzu 2021, *AB et al.*, C-824/18, EU:C:2021:153, il-paragrafi 124-127 u l-ġurisprudenza ċċitata.

⁸ Il-Kummissjoni ta' Venezja, CDL-AD(2020)019-e, Opinjoni tat-8 ta' Ottubru 2020 dwar Malta - Opinjoni dwar għaxar Atti u abbozzi ta' liġijiet li jimplimentaw proposti legiżlattivi soġġetti għall-Opinjoni CDL-AD(2020)006. para. 43; Ir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 3; infurmazzjoni pprovduta mill-awtoritajiet Maltin fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

Ir-rapport tal-inkjesta pubblika dwar il-qtil tal-ġurnalista investigattiva Daphne Caruana Galizia enfasizza l-ħtieġa li jiġu implimentati r-rakkomandazzjonijiet tal-Kummissjoni ta' Venezja.

⁹ Pubblikazzjoni Online ta' Sentenzi tal-Qorti (Protezzjoni tad-Data) Regolament dwar il-Konferiment ta' Funzjonijiet, 2021 (LN 456 tal-2021).

¹⁰ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 18.

¹¹ Skont il-Gvern Malti, id-Direttur Ġenerali ma għandux diskrezzjoni *a priori* li ma japplowdjax sentenza online u l-qrati jzommu s-setgħa li jiddeċiedu jekk sentenza għandhiex tiġi ppubblikata online.

¹² Franet (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, p. 4.

¹³ Franet (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, p. 5.

¹⁴ Kontribut bil-miktub li rċeviet Repubblika fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta; Infurmazzjoni pprovduta mill-awtoritajiet Maltin fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁵ Aġenzija tas-Servizzi tal-Qorti (2021), Dritt li Tintesa (Linji Gwida).

tad-*data*, il-privatezza, is-sigurtà personali u l-kunfidenzjalità, id-deċiżjonijiet ġudizzjarji għandhom ikunu motivati b'mod ċar u għandhom isiru pubblici¹⁶.

It-trasferiment ta' ċerti tipi ta' prosekuzzjonijiet mill-pulizija għall-Avukat Ġenerali jkompli. Kif rifless fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, it-trasferiment ta' ċerti tipi ta' prosekuzzjonijiet¹⁷ mill-pulizija għall-Avukat Ġenerali qed ikompli jagħmel progress skont skeda ta' żmien¹⁸. Fl-1 ta' Ottubru 2021, twettqet it-tieni fażi tal-perjodu ta' tranżizzjoni u l-Uffiċċju tal-Avukat Ġenerali ngħata s-setgħa li jipproċedi kontra reati addizzjonali quddiem qrati inferjuri¹⁹. Barra minn hekk, fl-2021 ġew reklutati 8 prosekuturi ġodda, u fil-bidu tal-2022 ġew reklutati 5 prosekuturi ġodda, sabiex l-Uffiċċju tal-Avukat Ġenerali issa huwa magħmul minn 42 prosekutur²⁰. Barra minn hekk, fil-Pjan Malti għall-Irkupru u r-Reżiljenza²¹ l-Gvern impenja ruħu li jwettaq rieżami indipendenti sa tmiem l-2024 biex jivvaluta kif il-prosekuzzjoni ta' każijiet sommarji²² għandha tiġi trasferita mill-pulizija għall-Avukat Ġenerali. Huwa impenja ruħu wkoll li jintroduċi bidliet legiżlattivi sal-31 ta' Marzu 2026 abbażi ta' dan ir-rieżami indipendenti²³. Dan għandu jikkontribwixxi biex jiġi indirizzat it-tfassib imqajjem fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt²⁴.

¹⁶ In-Network Ewropew tal-Kunsilli għall-Ġudikatura (2009), Riżoluzzjoni dwar it-Trasparenza u l-Aċċess għall-Ġustizzja, para. 2.d.

¹⁷ Dawn jirrigwardaw każijiet mhux sommarji, li huma każijiet b'piena ta' iktar minn sentejn priġunerija.

¹⁸ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 4.

¹⁹ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 9. B'mod partikolari, l-Uffiċċju tal-Avukat Ġenerali issa għandu s-setgħa li jiehu d-deċiżjoni dwar il-prosekuzzjoni tar-reati li ġejjin: a) traffikar ta' persuni; (b) piraterija; (c) stupru, ħtif, korruzzjoni ta' minorenni u instigazzjoni, inkoraġġiment jew faċilitazzjoni tal-korruzzjoni tal-minorenni; (d) li wiehed jikkawża jew jippermetti li persuna adulta anzjana jew dipendenti ssofri f'ċirkostanzi li x'aktarx jikkawżaw ħsara jew mewt fuq il-persuna; offiża gravi fuq il-persuna segwita mill-mewt; reati relatati ma' reati kontra l-proprjetà u s-sikurezza pubblika; (e) użu hażin tal-kompjuter; (f) ħsara jew qerda volontarja ta' proprjetà kulturali; (g) ipperikolar tas-sikurezza fl-ajruporti; (h) tentattivi jew konfossa biex jitwettqu r-reati msemmija qabel jew kompliċità fihom.

²⁰ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 9.

²¹ Fuq proposta tal-Kummissjoni, il-Kunsill adotta d-Deċiżjoni ta' Implimentazzjoni tal-Kunsill tal-5 ta' Ottubru 2021 dwar l-approvazzjoni tal-valutazzjoni tal-pjan għall-irkupru u r-reżiljenza għal Malta, li skontha l-Istadju Importanti Nru 6.5 jiddikjara: "Għandu jsir rieżami minn kuntrattur indipendenti dwar it-trasferiment tal-prosekuzzjoni ta' reati inqas serji mingħand il-Pulizija għal għand l-Uffiċċju tal-Avukat Ġenerali, wara d-dhul fis-seħh tar-Regolamenti tal-2020 dwar Prosekuzzjoni ta' Reati (Dispożizzjonijiet Tranżitorji) (A.L. 378 tal-2020) Ir-rieżami għandu jiffirma għażliet ta' politika u rakkomandazzjonijiet għaċ-ċaqliq tal-każijiet li jifdal (jiġifieri każijiet sommarji). Dan għandu jiġi kondiviz mal-Kummissjoni Ewropea".

²² Każijiet sommarji huma kontravvenzjonijiet jew reati punibbli b'multa jew massimu ta' sentejn priġunerija jew inqas.

²³ Fuq proposta tal-Kummissjoni, il-Kunsill adotta d-Deċiżjoni ta' Implimentazzjoni tal-Kunsill tal-5 ta' Ottubru 2021 dwar l-approvazzjoni tal-valutazzjoni tal-pjan għall-irkupru u r-reżiljenza għal Malta, li skontha l-Istadju Importanti Nru 6.6 jiddikjara: "Il-bidliet legiżlattivi għandhom ikunu bbażati fuq ir-riżultanti/rakkomandazzjonijiet li jsiru mir-rieżami indipendenti dwar it-trasferiment ta' kawzi sommarji mingħand il-Pulizija għal għand l-Uffiċċju tal-AĠ".

²⁴ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 4. Barra minn hekk, il-hatra tal-Avukat Ġenerali fil-prattika ssir mill-President li jaġixxi fuq rakkomandazzjoni tal-Prim Ministru wara li jqis kif xieraq ir-rakkomandazzjonijiet tal-Kummissjoni tal-Hatra.

Thabbar rieżami tal-indipendenza tat-tribunali speċjalizzati. Ġie espress tħassib²⁵ fir-rigward tal-indipendenza tat-tribunali speċjalizzati²⁶, peress li ħafna minnhom jinħatru permezz ta' proċedura li tinvolvi s-setgħa eżekuttiva u ma jgawdux l-istess livell ta' indipendenza bħal dak tal-ġudikatura ordinarja. Barra minn hekk, id-deċiżjonijiet ta' ħafna minn dawn it-tribunali huma suġġetti għal rieżami ġudizzjarju biss fuq punti ta' liġi iżda mhux fuq punti ta' fatt. Il-Kummissjoni ta' Venezja tenniet dan it-tħassib²⁷. Il-Gvern impenja ruħu fil-Pjan Malti għall-Irkupru u r-Reżiljenza li jwettaq rieżami tal-indipendenza ta' dawk it-tribunali speċjalizzati f'komunikazzjoni mal-Kummissjoni ta' Venezja²⁸. Dan ir-rieżami se jinkludi studju, li għandu jitlesta sa tmiem l-2024, kif ukoll emendi leġiżlattivi li għandhom jidhru fis-seħħ sal-31 ta' Marzu 2026.

Kwalità

Ġiet adottata Strateġija nazzjonali ġdida dwar il-Ġustizzja Diġitali (2022-2027) li għandha l-għan li żżid l-użu ta' għodod diġitali mill-qrati u tindirizza lakuni oħra fid-diġitalizzazzjoni tal-ġustizzja. Kif muri mit-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022, hemm lakuni importanti fid-diġitalizzazzjoni tal-ġustizzja. B'mod partikolari, Malta għadha lura f'oqsma bħall-użu tat-teknoloġija diġitali mill-qrati u s-servizzi ta' prosekuzzjoni²⁹, id-disponibbiltà ta' għodod ta' komunikazzjoni elettronika għall-komunikazzjoni tal-qrati u s-servizz ta' prosekuzzjoni mal-utenti u korpi oħra³⁰, id-disponibbiltà ta' għodod elettronici f'kawżi kriminali³¹ u fir-rigward ta' arranġamenti għall-produzzjoni ta' deċiżjonijiet ġudizzjarji li jinqraw minn magna³². F'Diċembru 2021, il-Gvern nieda l-Istrateġija Diġitali għall-Ġustizzja 2022-2027³³. L-istrateġija tfittex li tipprovdi

²⁵ Ir-rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 5; Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 5.

²⁶ Dawn it-tribunali jinkludu l-Bord tal-Appelli dwar ir-Rifuġjati, l-Environment and Planning Review Tribunal, il-Consumer Claims Tribunal, il-Competition and Consumer Appeals Tribunal, l-Industrial Tribunal, l-Information and Data Protection Appeals Tribunal, il-Mental Health Review Tribunal, il-Patent Tribunal, it-Tribunal ta' Appelli dwar il-Liċenzji tal-Pulizija, il-Panels fit-Tribunali ta' Reviżjoni Amministrattiva u l-Prison Appeals Tribunal.

²⁷ Opinjoni tal-Kummissjoni ta' Venezja dwar il-bidliet leġiżlattivi proposti, CDL-AD(2020)006, paragrafi 97-98.

²⁸ Fuq proposta tal-Kummissjoni, il-Kunsill adotta d-Deċiżjoni ta' Implimentazzjoni tal-Kunsill tal-5 ta' Ottubru 2021 dwar l-approvazzjoni tal-valutazzjoni tal-pjan għall-irkupru u r-reżiljenza għal Malta, li skontha l-Istadju Importanti Nru 6.3 jiddikjara: "Għandu jiġi ingaġġat kuntrattur indipendenti permezz tal-proċeduri ta' akkwist pubbliku, sabiex tiġi vvalutata l-indipendenza tat-tribunali speċjalizzati fil-livell nazzjonali. Din il-valutazzjoni għandha titwettaq f'komunikazzjoni mal-Kummissjoni ta' Venezja tal-Kunsill tal-Ewropa." Ir-rapport għandu jinkludi (p. 60 tal-Anness) (i) valutazzjoni tal-garanziji ta' indipendenza għall-hatriet ta' membri fit-tribunali speċjalizzati msemmija, (ii) valutazzjoni tal-garanziji li jipprevedu li d-deċiżjonijiet tat-tribunali jiġu rieżaminati bis-sħiħ mill-qrati ordinarji tal-appell, u (iii) rakkomandazzjonijiet ta' politika konkreti u preċiżi.

L-Istadju Importanti nru 6.4 jiddikjara: "Il-bidliet leġiżlattivi għandhom jieħdu azzjoni korrettiva bbażata fuq ir-riżultanzi/rakkomandazzjonijiet magħmulin mir-rieżami indipendenti dwar l-indipendenza tat-tribunali speċjalizzati".

²⁹ L-illustrazzjoni 43, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

³⁰ L-illustrazzjonijiet 44 u 45, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

³¹ L-illustrazzjoni 47, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

³² L-illustrazzjoni 49, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022. L-assocjazzjoni tal-Imħallfin u tal-Maġistrati semmiet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta li dan l-aspett għadu ta' sfida minhabba d-disponibbiltà limitata ta' dokumenti bil-Malti.

³³ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 16-17; L-Istrateġija tal-Ġustizzja Diġitali 2022-2027. L-Istrateġija thejjiet bl-appoġġ ta' proġett iffinanzjat mill-UE.

approċè aktar koordinat fost il-partijiet ikkonċernati fis-sistema gudiżżjarja u tistabbilixxi sett ta' prinċipji fundamentali ta' gwida li l-inizjattivi diġitali kollha għandhom jaderixxu magħhom³⁴. Għadd ta' timijiet dedikati għall-proġetti qed jiġu stabbiliti għall-implimentazzjoni tal-Istrateġija³⁵. Madankollu, l-Istrateġija għad trid tiġi operazzjonalizzata aktar fi pjan ta' azzjoni dettaljat li jispecifica liema riżultati speċifiċi huma previsti u li jistabbilixxi skeda ta' żmien għal dan³⁶.

Il-livell ta' riżorsi għall-ġudikatura, b'mod partikolari l-għadd baxx ta' mħallfin għal kull abitant, jibqa' ta' thassib. L-għadd ta' mħallfin *per capita* f'Malta għadu fost l-aktar baxxi fl-UE³⁷, li jista' jaffettwa l-effiċjenza tas-sistema gudiżżjarja kif rifless fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt³⁸. F'Awwiisu 2021, l-Assoċjazzjoni tal-Imħallfin u tal-Maġistrati ta' Malta³⁹ qajmet thassib relatat man-nuqqas akut ta' spazju adegwat, skrivani mharrġa u ddedikati u persunal u riżorsi amministrattivi fil-qrati tal-ġustizzja u ddefinixxiet is-sitwazzjoni bħala kritika. Dan it-thassib ġie mtenni minn partijiet ikkonċernati oħra⁴⁰. Il-Gvern habbar ir-rieda tiegħu li jżid id-deputati reġistraturi b'madwar 14 % u l-iskrivani b'madwar 28 %⁴¹, iżda ma impenjax ruħu għal skeda ta' żmien speċifika. Issemma li kwistjoni importanti hija n-nuqqas ta' programm iddedikat ta' taħriġ u thejji għal deputati reġistraturi u skrivani, kif ukoll id-dawran għoli f'dawn il-pożizzjonijiet⁴².

Is-sistema tal-ghajjnuna legali tjiebet, filwaqt li l-partijiet ikkonċernati jappellaw għal aktar riformi. Fi Frar 2022, giet approvata liġi⁴³ li żżid il-limitu minimu għal persuni biex ikunu eliġibbli biex jibbenefikaw minn għajjnuna legali minn EUR 7 000 għal EUR 13 000 għat-tmax-il xahar preċedenti għat-talba għal għajjnuna legali⁴⁴. Il-partijiet ikkonċernati laqgħu dan l-iżvilupp, iżda indikaw ukoll il-htieġa għal rieżami komprensiv tal-qafas ġenerali tal-ghajjnuna legali⁴⁵. Barra minn hekk, fid-9 ta' Settembru 2021, Legal Aid Malta⁴⁶ ffirmat dikjarazzjoni ta' intenzjoni mal-Victim Support Agency għal assistenza reċiproka u kooperazzjoni b'appoġġ għall-vittmi tal-kriminalità⁴⁷. Legal Aid Malta u l-Fondazzjoni għal

³⁴ L-Istrateġija tal-Ġustizzja Diġitali 2022-2027, p. 2.

³⁵ Informazzjoni riċevuta mill-Ministeru tal-Ġustizzja fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

³⁶ Barra minn hekk, huma ppjanati wkoll investimenti addizzjonali fid-diġitalizzazzjoni tal-ġustizzja fi hdan il-Pjan Malti għall-Irkupru u r-Reżiljenza. L-Anness tad-Deciżjoni ta' Implimentazzjoni tal-Kunsill dwar l-approvazzjoni tal-valutazzjoni tal-pjan għall-irkupru u r-reżiljenza għal Malta, p. 65.

³⁷ L-illustrazzjoni 36, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

³⁸ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 7.

³⁹ Dikjarazzjoni tal-Assoċjazzjoni tal-Imħallfin u l-Maġistrati ta' Malta, it-23 ta' Awwiisu 2021.

⁴⁰ Kontribut bil-miktub li rċeviet il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta; Kontribut bil-miktub li rċeviet Repubblika fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁴¹ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 16.

⁴² Informazzjoni riċevuta mill-Assoċjazzjoni tal-Imħallfin u tal-Maġistrati fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁴³ Abbozz ta' Liġi 258 tal-2022 (Abbozz ta' Liġi li jemenda l-Att dwar il-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili (Emenda nru 5)).

⁴⁴ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 15.

⁴⁵ Kontribut mill-Fondazzjoni Aditus għar-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 5-7; Informazzjoni pprovduta mill-Kamra tal-Avukati u l-Fondazzjoni Aditus fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁴⁶ Legal Aid Malta hija Aġenzija tal-Gvern bil-missjoni li tiżgura li l-persuni bi dħul baxx ikunu rappreżentati professjonalment u legalment fi spettru wiesa' ta' litigazzjonijiet, difiża u promozzjoni f'soċjetà demokratika.

⁴⁷ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 15.

Servizzi ta' Harsien Soċjali ffirmaw ukoll Memorandum ta' Qbil fil-15 ta' Settembru 2021 li jistabbilixxi metodi ta' hidma għall-forniment ta' servizzi relatati ma' tilwim transfruntier⁴⁸.

Effiċjenza

L-effiċjenza tas-sistema ġudizzjarja Maltija kompliet tiddeterjora. Dan jidher fit-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-2022. Fl-2020, it-tul tal-kawzi ċivili u kummerċjali kontenzjużi fil-prim' istanza kompli jżied (550 jum), li juri xejra ta' zieda mill-2017⁴⁹. It-tul ta' dawn il-proċedimenti fl-appell kien ukoll twil hafna (838 jum) fl-2020⁵⁰, għalkemm ġie osservat tnaqqis żgħir mill-2019⁵¹. It-tul medju tal-kazijiet ta' hasil tal-flus baqa' partikolarment twil fl-2020 (aktar minn 1310 jum), anki jekk naqas meta mqabbel mal-2019⁵². Barra minn hekk, iż-żmien meħtieġ biex jiġu solvuti kawzi amministrattivi fl-ewwel istanza baqa' twil u żied fl-2020, u dan qaleb ix-xejra ta' tnaqqis⁵³. Ir-rata tal-ikklijjar għal kawzi ċivili, kummerċjali, amministrattivi u oħrajn, li turi kif il-qrati jittrattaw l-ammont ta' kawzi, fl-2020 kompliet tonqos u tibqa' taħt il-100 % (madwar 91 % fl-2020), u għall-kawzi ċivili u kummerċjali kontenzjużi ilha tonqos kontinwament għal diversi snin (madwar 91 % fl-2020)⁵⁴. Il-partijiet ikkonċernati komplew⁵⁵ iqajmu tħassib dwar l-effiċjenza tas-sistema ġudizzjarja, b'mod partikolari fir-rigward tat-tul tal-proċedimenti u l-kumplessità dejjem akbar tal-kazijiet⁵⁶.

Ghaddejjin diversi inizjattivi biex jikkontribwixxu għat-titjib tal-effiċjenza tas-sistema ġudizzjarja. L-istabbiliment tat-Tielet Awla tal-Qorti tal-Appell⁵⁷ ikkontribwixxa għal tnaqqis fl-għadd kbir ta' applikazzjonijiet pendenti; filwaqt li f'Novembru 2018 kien hemm 1 537 applikazzjoni pendenti, f'Diċembru 2021 dan in-numru tnaqqas għal 1 208 applikazzjoni pendenti⁵⁸. Barra minn hekk, bidliet legali f'Awwissu 2021 ippermettew li l-biċċa l-kbira tal-appelli ma jkollhomx bżonn seduta orali iżda jiġu deċiżi biss permezz ta' sottomissjonijiet bil-miktub⁵⁹. Barra minn hekk, il-Gvern bħalissa qed jaħdem fuq it-tnejn ta' abbozz ta' liġi maħsub biex jirrifirma d-dispożizzjonijiet legali relatati mal-kumpilazzjoni ta' proċedura ta' evidenza⁶⁰, li jista' jqassar il-proċedimenti.

⁴⁸ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 15.

⁴⁹ L-illustrazzjoni 7, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

⁵⁰ L-illustrazzjoni 8, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

⁵¹ L-illustrazzjoni 8, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2021. Iż-żmien stmat biex jiġu solvuti kawzi ċivili u kummerċjali kontenzjużi fl-appell kien ta' 875 jum fl-2019.

⁵² L-illustrazzjoni 24, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

⁵³ L-illustrazzjoni 9, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

⁵⁴ L-illustrazzjonijiet 11 u 12, it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022.

⁵⁵ Ir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 6-7.

⁵⁶ L-assocjazzjoni tal-Imħallfin u l-Magistrati ta' Malta (2021), *Press article Court: a critical situation*; kontribut bil-miktub li rċeviet il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁵⁷ L-appelli minn sentenzi u digrieti tal-Qorti Ċivili (Sezzjoni tal-Familja) u appelli minn sentenzi u digrieti f'kawzi ta' żgumbrament minn proprjetà immobbli u minn deċiżjonijiet tal-Bord tal-Artijiet ta' Arbitraġġ għandhom jiġu assenjati lit-Tielet Awla tal-Qorti tal-Appell.

⁵⁸ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 20.

⁵⁹ Informazzjoni riċevuta mill-Prim Imħallef fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁶⁰ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 20.

II. QAFAS KONTRA L-KORRUZZJONI

Il-qafas istituzzjonali kontra l-korruzzjoni jinkludi diversi awtoritajiet. Il-Kummissjoni Permanenti kontra l-Korruzzjoni (PCAC) hija responsabbli għall-prevenzjoni tal-korruzzjoni u għat-twettiq ta' investigazzjonijiet amministrattivi dwar prattiki korrotti. Il-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika⁶¹ jimmonitorja l-etika tal-ministri, tas-segretarji parlamentari u tal-membri tal-Parlament. L-investigazzjoni u l-prosekuzzjoni ta' reati ekonomiċi, inklużi reati ta' korruzzjoni u hasil tal-flus, jaqgħu taħt il-kompetenza tal-Pulizija (id-Dipartiment għall-Investigazzjoni tar-Reati Finanzjarji) u tal-Avukat Ġenerali, rispettivament. Dan tal-aħħar, matul perjodu ta' tranzizzjoni bejn l-2021 u l-2024, se jieħu f'idejha il-prosekuzzjoni tar-reati kollha li jgħorru kundanna ta' aktar minn sentejn priġunerija, inkluża l-korruzzjoni. Korpi oħra involuti fil-ġlieda kontra l-korruzzjoni huma l-Unità tal-Analizi tal-Intelligence Finanzjarja (FIAU) u d-Dipartiment tal-Awditjar Intern u l-Investigazzjonijiet (IAID)⁶². Dan tal-aħħar iwettaq awditi interni u investigazzjonijiet fid-dipartimenti u l-aġenziji governattivi kollha.

Il-perċezzjoni tal-korruzzjoni fis-settur pubbliku fost l-esperti u l-komunità tan-negozju hija li l-livell ta' korruzzjoni fis-settur pubbliku huwa relattivament għoli. Fl-indiċi dwar il-Perċezzjoni tal-Korruzzjoni tal-2022 minn Transparency International, Malta għandha punteġġ ta' 54/100 u tinsab fl-14-il post fl-Unjoni Ewropea u fid-49 post globalment⁶³. Din il-perċezzjoni kienet relattivament stabbli matul dawn l-aħħar 5 snin⁶⁴. L-Ewrobarometru Speċjali tal-2022 dwar il-Korruzzjoni juri li 79 % ta' dawk li wiegħbu jqisu li l-korruzzjoni hija mifruxa f'pajjiżhom (medja tal-UE ta' 68 %), u 34 % ta' dawk li wiegħbu jhossuhom personalment affettwati mill-korruzzjoni fil-ħajja tagħhom ta' kuljum (medja tal-UE ta' 24 %)⁶⁵. Fir-rigward tan-negozji, 72 % tal-kumpaniji jqisu li l-korruzzjoni hija mifruxa (medja tal-UE ta' 63 %) u 58 % iqisu li l-korruzzjoni hija problema meta jsir in-negozju (medja tal-UE ta' 34 %)⁶⁶. Barra minn hekk, 30 % ta' dawk li wiegħbu jqisu li hemm biżżejjed prosekuzzjonijiet ta' suċċess biex in-nies jiġu skoraġġuti minn prassi korrotti (medja tal-UE ta' 34 %)⁶⁷, filwaqt li 27 % tal-kumpaniji jemmnu li n-nies u n-negozji li jinqabdu jxaħħmu uffiċjali għolja jingħataw pieni xierqa (medja tal-UE ta' 29 %)⁶⁸.

L-inkjesta pubblika dwar il-qtil tal-ġurnalista Daphne Caruana Galizia harġet rakkomandazzjonijiet dwar il-ġlieda kontra l-korruzzjoni, li għal xi wħud minnhom ma

⁶¹ Li jissorvelja l-etika tal-ministri, tas-segretarji parlamentari u tal-membri tal-Parlament.

⁶² Huwa jwettaq awditi u investigazzjonijiet interni fid-dipartimenti u l-aġenziji governattivi kollha.

⁶³ Transparency International, Corruption Perceptions Index 2020 (2021), p. 2-3. Il-livell ta' korruzzjoni perċepita huwa kkategorizzat kif ġej: baxxa (il-perċezzjoni fost l-esperti u d-dirigenti tan-negozju tal-korruzzjoni fis-settur pubbliku hija oghla minn 79); relattivament baxxa (punteġġi bejn 79 u 60), relattivament għolja (punteġġi bejn 59 u 50), għolja (taħt il-50).

⁶⁴ Fl-2017 il-punteġġ kien ta' 56, filwaqt li fl-2021 il-punteġġ kien ta' 54. Il-punteġġ jizdied/jonqos b'mod sinifikanti meta jinbidel b'aktar minn 5 punti; ittejjeb/tiddeterjora (bidliet bejn 4-5 punti); huwa relattivament stabbli (bidliet minn 1-3 punti) f'dawn l-aħħar 5 snin.

⁶⁵ Ewrobarometru Speċjali 523 (2022). Id-*data* tal-Ewrobarometru dwar il-perċezzjoni u l-esperjenza tal-korruzzjoni taċ-ċittadini tiġi aġġornata kull sentejn. Is-sett ta' *data* preċedenti huwa l-Ewrobarometru Speċjali 502 (2020).

⁶⁶ Ewrobarometru Speċjali 507 (2022). Id-*data* tal-Ewrobarometru dwar il-perċezzjoni u l-esperjenza tal-korruzzjoni taċ-ċittadini tiġi aġġornata kull sentejn. Is-sett ta' *data* preċedenti huwa l-Ewrobarometru Speċjali 482 (2019).

⁶⁷ Ewrobarometru Speċjali 523 (2022).

⁶⁸ Ewrobarometru Speċjali 507 (2022).

kien hemm l-ebda segwitu speċifiku. Fost l-oħrajn, l-inkjesta pubblika⁶⁹ rrakkomandat l-adozzjoni ta' miżuri legiżlattivi biex jittejjeb il-mekkaniżmu tad-dikjarazzjonijiet tal-assi mmirat biex jevita u jidentifika l-ġid mhux spjegat; l-istabbiliment ta' kodicijiet tal-etika għall-uffiċjali pubbliċi sabiex tiġi evitata mgħiba mhux xierqa tal-uffiċjali pubbliċi fit-twettiq tad-dmirijiet tagħhom u azzjonijiet immirati lejn it-titjib tal-protezzjoni tal-informaturi⁷⁰. Fil-11 ta' Jannar 2022, il-Gvern ħabbar l-istabbiliment ta' Kumitat ta' Esperti dwar il-Media⁷¹ bi twegiba għar-rapport tal-Inkjesta Pubblika dwar il-qtil tal-ġurnalista Daphne Caruana Galizia, madankollu, sa issa ma tħabbret jew ittiehdet l-ebda azzjoni speċifika mill-Gvern għall-implimentazzjoni tar-rakkomandazzjonijiet tal-inkjesta pubblika relatati mal-ġlieda kontra l-korruzzjoni.

L-Istrateġija Nazzjonali Kontra l-Frodi u l-Korruzzjoni giet adottata u l-monitoraġġ tal-implimentazzjoni tagħha minn Kumitat interministerjali għadu għaddej⁷². L-Istrateġija Nazzjonali Kontra l-Frodi u l-Korruzzjoni (NAFCS) multidimensjonali, adottata mill-Gvern f'Mejju 2021, għandha erba' objettivi ewlenin, jiġifieri: 1) il-bini tal-kapaċità, 2) l-istrateġija tal-komunikazzjoni, 3) il-massimizzazzjoni tal-kooperazzjoni nazzjonali, u 4) it-tiżni tal-kooperazzjoni tal-UE u dik internazzjonali⁷³. Kumitat ta' Koordinazzjoni⁷⁴ huwa responsabbli għall-implimentazzjoni effettiva tal-pjan ta' azzjoni NAFCS, u jirrapporta lill-President tal-Bord tal-Awditjar Intern u l-Investigazzjonijiet⁷⁵. Bħala parti mill-Pjan ta' Rkupru u Reżiljenza ta' Malta (RRP), xi wħud mill-azzjonijiet identifikati fl-NAFCS ta' Malta huma mistennija li jiġu implimentati sa tmiem l-2024, inkluża l-pubblikazzjoni online tal-Valutazzjoni tar-Riskju Nazzjonali (fl-2022)⁷⁶.

Minkejja ż-żieda fir-riżorsi allokat lill-korpi investigattivi u ta' prosekuzzjoni, l-investigazzjoni ta' kazijiet ta' korruzzjoni ta' livell għoli għadha tiegħu fit-tul. Ir-riżultati f'termini ta' sentenzi finali għadhom neqsin. Tmien prosekuturi ġew impjegati mill-uffiċċju tal-Avukat Ġenerali matul l-2021⁷⁷, u ħames prosekuturi fil-bidu tal-2022⁷⁸. Fl-2021, inħolqu żewġ dipartimenti fid-Dipartiment tal-Investigazzjonijiet dwar ir-Reati Finanzjarji (FCID)⁷⁹. B'persunal ta' 107 uffiċjal, fl-2021, l-FCID ittratta 32 każ (meta mqabbel ma' 38 każ fl-2020): Ġew konklużi (jiġifieri ġew magħluqa jew miġjuba quddiem il-qorti) 14-il kawża, u

⁶⁹ Ara l-paġna 14 hawn taħt.

⁷⁰ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport tal-Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia.

⁷¹ Il-Gvern ta' Malta, Stabbiliment ta' Kumitat ta' Esperti dwar il-Media, Nota ta' Informazzjoni, 11.01.2022.

⁷² Dan huwa stabbilit fil-Pjan ta' Rkupru u Reżiljenza ta' Malta.

⁷³ Ara l-Istrateġija Nazzjonali Kontra l-Frodi u l-Korruzzjoni, ippubblikata mill-Uffiċċju tal-Prim Ministru ta' Malta, f'Mejju 2021.

⁷⁴ Imwaqqaf skont l-Artikolu 23 tal-Internal Audit and Financial Investigations Act (Kapitolu 461 tal-Liġijiet ta' Malta).

⁷⁵ Informazzjoni li waslet mill-Ministeru tal-Ġustizzja fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁷⁶ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 30. Fuq proposta mill-Kummissjoni, il-Kunsill adotta d-Deċiżjoni ta' Implimentazzjoni tal-Kunsill tal-5 ta' Ottubru 2021 dwar l-approvazzjoni tal-valutazzjoni tal-pjan għall-irkupru u r-reżiljenza għal Malta, li skontha l-Istadji Importanti Nri 6.10 u 6.11 huma relatati ma' miżuri kontra l-frodi u l-korruzzjoni.

⁷⁷ Informazzjoni li waslet mill-uffiċċju tal-Avukat Ġenerali fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁷⁸ Il-pjan huwa li jiġu rekrutati sitt uffiċjali addizzjonali, sabiex jintlahaq total ta' 63 uffiċjal (44 prosekutur, flimkien ma' 19-il uffiċjal amministrattiv) matul l-2022, b'baġit allokat ta' madwar EUR 3,5 miljun (meta mqabbel ma' madwar EUR 2,5 miljun għall-2021); informazzjoni li waslet mill-uffiċċju tal-Avukat Ġenerali fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁷⁹ L-Uffiċċju tal-Frodi Online (b'uffiċjal wiehed) biex jinvestiga rapporti bl-użu tal-internet, u l-Unità Internazzjonali (bi spettur wiehed u żewġ uffiċjali) biex tiġi ffaċilitata l-eżekuzzjoni ta' deċiżjonijiet barranin. Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 25.

16 huma pendenti għall-prosekuzzjoni⁸⁰. Minbarra t-23 investigatur intern⁸¹, il-Pulizija impjegat 16-il prosekutur tal-kriminalità finanzjarja fl-2021 u tliet esperti esterni tal-kontabilità ġew impjegati f' Jannar 2022⁸². It-tul tal-investigazzjonijiet jibqa' problema serja⁸³ f' Malta, mhux l-inqas minhabba li l-elementi ta' evidenza mhux miġbura jistgħu jiddeterjoraw biż-żmien, li fl-aħħar mill-aħħar ixekkel l-eżitu tal-gustizzja⁸⁴. Ma hemm l-ebda għidizzju finali ta' każijiet ta' korruzzjoni f'livell għoli.

Hemm pjanijiet biex tissahhah il-Kummissjoni Permanenti kontra l-Korruzzjoni, li bħalissa għandha riżorsi limitati u ma wrietx riżultati tanġibbli fil-hidma tagħha. Minkejja r-riforma strutturali li għaddiet minnha fl-2020⁸⁵, għad hemm sfidi serji li jikkonċernaw investigazzjonijiet ta' każijiet ta' korruzzjoni, inkluża azzjoni ta' segwitu għar-rappurtar u l-iżvelar tal-korruzzjoni⁸⁶. Il-persunal tal-PCAC għadu jikkonsisti fi tliet Kummissarji part-time, appoġġati minn uffiċjal amministrattiv wieħed. F'konformità mal-RRP ta' Malta, pjan baġitarju u tar-riżorsi umani mfassal mill-PCAC, kif ukoll għadd ta' riformi operazzjonali, għandhom jiġu implimentati sa tmiem l-2024. Għall-2021, ma hemm l-ebda evidenza dokumentata dwar id-daqs u t-tip ta' xogħol ittrattat mill-PCAC, u lanqas ta' xi riżultat tanġibbli miksub mill-istituzzjoni. Minhabba n-nuqqas ta' kapaċità interna⁸⁷, l-investigazzjonijiet tal-ftit każijiet ta' korruzzjoni rappurtati lill-PCAC jitwettqu mill-Pulizija. Madankollu, bil-liġi ma hemm l-ebda sistema ta' monitoraġġ matul id-durata tal-investigazzjonijiet⁸⁸. Fl-2021, il-PCAC jindika li baġħat tliet rapporti lill-Avukat Ġenerali, u lill-Ministru tal-Ġustizzja għall-informazzjoni⁸⁹, fejn iddikjara biżżejjed evidenza għall-proċess f'żewġ każijiet⁹⁰. Il-każijiet kollha trażmessi mill-PCAC lill-Avukat Ġenerali ntbagħtu lill-Pulizija għal investigazzjoni kriminali, li kienet għadha għaddejja fiż-żmien tal-

⁸⁰ Il-każijiet involvew 18-il persuna (fiżika jew ġuridika). Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 35.

⁸¹ Tlettax għall-iskwadra tal-ħasil tal-flus u l-kriminalità fiskali, u 10 għall-iskwadra tar-reati ekonomiċi.

⁸² Il-kuntratt lill-kumpanija ta' konsulenza huwa għal perjodu ta' 6 xhur, b'kost totali ta' madwar EUR 252 000. Informazzjoni li waslet mill-Pulizija fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f' Malta.

⁸³ Huwa magħruf li l-investigazzjonijiet tal-pulizija ħadu sa 5 snin u l-PCAC ma għandux proċeduri operattivi standard li jippreskrivu t-tul ta' każ taħt l-eżami tiegħu. Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f' Malta, p. 10.

⁸⁴ Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f' Malta mill-NGOs, b'mod partikolari Repubblika, il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia, u l-Fondazzjoni Aditus. GRECO rrakkomanda li l-korpi investigattivi jkollhom l-awtorità li jużaw tekniki investigattivi speċjali, għall-użu tal-evidenza fil-qorti. GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report, p. 18.

⁸⁵ Skont il-proċedura l-ġdida, il-president tal-PCAC għandu jinħatar mill-President tar-Repubblika, li jaġixxi skont riżoluzzjoni ta' maġġoranza ta' żewġ terzi mill-Parlament. Ir-Rapporti tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f' Malta, p. 7-8.

⁸⁶ Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f' Malta mill-NGOs, b'mod partikolari Repubblika, il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia, u l-Fondazzjoni Aditus.

⁸⁷ Il-PCAC ma għandux investigaturi interni u lanqas analisti tad-*data*. Inkluz regjistru diġitali biex tingabar informazzjoni dwar każijiet ta' korruzzjoni, kif ukoll Proċedura Operattiva Standard interna. Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f' Malta, p. 9.

⁸⁸ L-investigazzjonijiet huma pendenti sakemm il-prosekutur jiddeċiedi li jagħlaq l-investigazzjonijiet jew li jressaq il-każ quddiem il-Qorti. Barra minn hekk, ma hemm l-ebda responsabbiltà kriminali jew amministrattiva għal abbuż ta' poter jew ommissjoni ta' dmir imwettqa minn investigaturi jew prosekuturi (pereżempju, għall-prokrastinazzjoni jew l-estensjoni imprudenti ta' investigazzjoni jew prosekuzzjoni). Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f' Malta mill-PCAC.

⁸⁹ Ghalkemm il-liġi tindika li l-PCAC għandu jstabbilixxi każ *prima facie* ta' korruzzjoni, il-Kummissarji għażlu li jivvalutaw il-każijiet fuq bażi ta' "mingħajr dubju raġonevoli". Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f' Malta mill-PCAC.

⁹⁰ Filwaqt li f'każ wieħed ma nharġet l-ebda rakkomandazzjoni peress li l-każ kien diġà pendenti fil-qorti għall-proċess. Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f' Malta mill-PCAC.

pubblikazzjoni ta' dan ir-rapport⁹¹. Ma hemm l-ebda indikazzjoni li l-PCAC jimmonitorja l-eżitu taż-żewġ każijiet li ġew trażmessi lill-uffiċċju tal-Avukat Ġenerali f'Awgust 2020⁹².

Ir-regoli tal-integrità fis-servizz pubbliku, inkluż fil-Pulizija, ġew aġġornati u qed jiġu implimentati. F'Novembru 2021, il-Gvern nieda l-istrateġija għas-servizz pubbliku, inkluża l-promozzjoni ta' mgħiba etika⁹³. Il-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku hija kompetenti biex tiġġestixxi l-organizzazzjoni u l-integrità tal-uffiċjali pubbliċi (madwar 35 000), mingħajr ma tinkludi l-Ministri⁹⁴. Fl-2021, kien hemm 89 każ ta' mgħiba hażina serja (ingħalqu 15-il każ, b'rakkomandazzjonijiet lill-uffiċċju tal-Prim Ministru ta' tkeċċija, sospensjoni jew twissija)⁹⁵, u 107 miżuri dixxiplinari meħuda fil-livell dipartimentali⁹⁶. Fl-2021, l-Uffiċċju tal-Professjoni u l-Istandard tal-Pulizija ttratta madwar 440 każ u sab ksur tal-etika tal-pulizija f'110 każijiet⁹⁷. Fl-2021, ġie stabbilit dipartiment tal-awditjar ġdid (maqsum f'żewġ unitajiet: waħda dwar l-istandards professjonali u waħda dwar l-awditjar)⁹⁸. Sa mill-2020, il-Bord ta' Evalwazzjoni tal-Pulizija⁹⁹ ttratta 323 talba għall-awtorizzazzjoni ta' attivitajiet esterni: it-talbiet kollha ġew approvati, hlief għal tnejn¹⁰⁰.

Għalkemm ir-regoli tal-etika għal uffiċjali ta' livell għoli qed jiġu implimentati, huwa meħtieġ titjib sabiex jinghelbu l-lakuni leġislattivi u operazzjonali. Hemm regoli tal-etika fis-seħħ għall-uffiċjali ta' livell għoli, il-membri tal-Parlament u l-ministri, inkluż dwar l-iżvelar tal-assi¹⁰¹, il-kunflitti ta' interess¹⁰² u l-lobbying¹⁰³. Il-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika ("il-Kummissarju") jimmonitorja l-imġiba etika tal-ministri, tas-segretarji parlamentari u tal-membri tal-Parlament. Fit-tieni nofs tal-2021, fuq rakkomandazzjoni tal-Kummissarju¹⁰⁴, il-Kumitat tal-Istandards tal-Parlament ħareġ twiddiba waħda għal każ ta'

⁹¹ Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta mill-Ministeru tal-Ġustizzja.

⁹² F'każ li l-Avukat Ġenerali jiddeċiedi li ma jressaqx il-qorti, il-PCAC jista' jikkontesta dik id-deċiżjoni, skont l-Att Nru XLI tal-2020 [dak li kien l-Abbozz ta' Ligi Nru 154]. F'konformità mal-RRP, stadju importanti dwar dan is-sugġett huwa previst li jiġi implimentat sa tmiem l-2024. Ir-rieżami għandu jivvaluta l-effetti tal-Att XLI tal-2020 u jekk għandux ikun possibbli wkoll appell kontra n-nonprosekuzzjoni mill-Avukat Ġenerali jew mill-Pulizija. Ir-Rapporti tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 10.

⁹³ Il-programmi għandhom l-għan li jindirizzaw id-diskrepanza fil-hiliet, ara fuq. <https://publicservice.gov.mt/mt/Pages/Initiatives/New-Strategy-for-the-Public-Service.aspx>.

⁹⁴ Kontribut bil-miktub mill-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁹⁵ Fid-dawl tal-proċedimenti kriminali mibdija kontra uffiċjali pubbliċi, il-Kummissjoni rakkomandat is-sospensjoni fit-13-il każ. Ma hemm l-ebda *data* dwar is-segwitu tar-rakkomandazzjonijiet maħruġa mill-uffiċċju tal-Prim Ministru. Kontribut bil-miktub mill-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁹⁶ Miżuri dixxiplinarji għal imġiba hażina minuri jittieħdu fil-livell tad-dipartiment.

⁹⁷ Informazzjoni li waslet mill-Pulizija fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

⁹⁸ Twaqqaf Uffiċċju tal-Awditjar Intern (IAO) fil-Forza tal-Pulizija ta' Malta u f'Mejju 2021 inġenar Awditur Intern ġdid. Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 23.

⁹⁹ Mahtur mill-Kummissarju tal-Pulizija skont il-politika li tirregola l-Interessi Kummerċjali u l-Impjiegi Addizzjonali.

¹⁰⁰ Informazzjoni li waslet mill-Pulizija fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁰¹ GRECO rakkomanda li r-regim tad-dikjarazzjoni tal-assi u tal-interessi jiġi estiż għall-persuni fdati bl-oghla funzjonijiet eżekuttivi, filwaqt li jiġu żgurati l-pubblikazzjoni u l-kontrolli tad-dikjarazzjonijiet. GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report, p. 13.

¹⁰² GRECO rakkomanda li s-sistema għall-ġestjoni tal-kunflitti ta' interess tiġi ssupplimentata b'limiti aktar ċari fuq l-attivitajiet paralleli permissibbli. GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report, p. 11-13.

¹⁰³ Ir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 11.

¹⁰⁴ Mill-2021, il-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika ("il-Kummissarju") għandu s-setgħa li jirreferi s-sejbiet *prima facie* ta' korruzzjoni possibbli lill-awtoritajiet tal-prosekuzzjoni. L-Att Nru XVI tal-

nuqqas ta' dikjarazzjoni tad-dhul, u wiehed dwar kunflitt ta' interess¹⁰⁵. Wara r-rakkomandazzjonijiet ipprezentati mill-Kummissarju, ir-regolament dwar il-lobbying qed jiġi rieżaminat¹⁰⁶. Jeżistu lakuni leġiżlattivi u operattivi dwar il-ħatra u l-funzjonament tal-uffiċċju tal-Kummissarju¹⁰⁷. Minkejja l-iskadenza tal-mandat tal-Kummissarju, ma nħatarx Kummissarju ġdid¹⁰⁸. Bil-liġi, il-Kummissarju għandu s-setgħa li jiġbor provi matul investigazzjoni miftuħa iżda ma għandu l-ebda setgħa li jiddeċiedi jekk jiftaħx investigazzjoni¹⁰⁹, inkluż kontra individwi li l-kariga pubblika tagħhom tkun waqfet. Wara l-adozzjoni tal-liġi tal-2021¹¹⁰, it-tħassib li tqajjem precedentement kemm mill-Kummissjoni ta' Venezja kif ukoll mill-Grupp ta' Stati kontra l-Korruzzjoni (GRECO), dwar l-għadd u t-tul ta' persuni ta' fiduċja, kif ukoll dawk tal-Kummissarju (dwar il-fattibbiltà u l-effettività tal-kontroll fuq l-imġiba etika tal-persuni ta' fiduċja)¹¹¹, għadu ma ġiex indirizzat¹¹². Fl-2021,

2021 - Att dwar il-ħatra ta' Persuni ta' Fiducja ppubblikat f'April 2021. Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 28.

- ¹⁰⁵ Il-każ l-iehor huwa sospiż, sakemm isiru l-proċedimenti kriminali. L-informazzjoni dwar il-kompożizzjoni, il-kompetenza u r-rapporti ta' attività tal-Kumitat Permanenti għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika hija disponibbli fuq il-paġna web uffiċjali <https://parlament.mt/en/14th-leg/standards-in-public-life-committee/>.
- ¹⁰⁶ Il-Gvern iddeċieda li jitlob lill-OECD biex tirreżamina r-rakkomandazzjonijiet proposti. Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 28. GRECO rrakkomanda li jiġu stabbiliti regoli li jirregolaw il-kuntatti bejn persuni b'funzjonijiet eżekuttivi ewlenin u lobbyists. GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report, p. 10.
- ¹⁰⁷ Pereżempju, il-pubblikazzjoni ta' każijiet deċiżi mill-Kumitat tal-Istandards tal-Parlament hija soġġetta għall-awtorizzazzjoni tal-Kumitat, irrispettivament mir-rakkomandazzjonijiet tal-Kummissarju. Il-kompożizzjoni politika tal-membri tal-Kumitat tqajjem tħassib dwar l-għarfien espert tekniku u l-indipendenza tad-deċiżjonijiet tiegħu. Fl-aħħar nett, il-membri tal-bordijiet tal-gvern (inklużi l-bordijiet ta' tmexxija tal-entitajiet pubbliċi) u l-kunsilliera lokali bħalissa huma esklużi mill-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet etici. Bħalissa l-ebda grupp ma huwa soġġett għal korp indipendenti li kapaċi jinforza l-standards etici. L-informazzjoni dwar il-kompożizzjoni, il-kompetenza u r-rapporti ta' attività tal-Kumitat Permanenti għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika hija disponibbli fuq il-paġna web uffiċjali <https://parlament.mt/en/14th-leg/standards-in-public-life-committee/>. Informazzjoni dwar il-kompetenza tal-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika ("il-Kummissarju") hija disponibbli fuq il-paġna web uffiċjali fuq <https://standardscommissioner.com/the-role-of-the-commissioner/>.
- ¹⁰⁸ Il-liġi tindika li l-Kummissarju attwali jibqa' fil-kariga sakemm jinħatar Kummissarju ġdid (ħlief f'każ ta' riżenja qabel ma jiskadi l-mandat). F'każ li l-Parlament ma jkunx jista' jaħtar Kummissarju ġdid (pereżempju minħabba nuqqas ta' maġġoranza ta' żewġ terzi), il-President tar-Repubblika jista' jingħata d-dritt li jagħmel ħatra bil-ġudizzju tiegħu stess. Għalkemm il-ħatra tal-Kummissarju teħtieġ maġġoranza ta' żewġ terzi fil-Parlament, il-liġi li tirregola l-kariga tista' tiġi emendata b'maġġoranza sempliċi.
- ¹⁰⁹ Pereżempju, il-Kummissarju jista' jkollu bżonn jiddetermina jekk is-sugġett tal-ilment huwiex persuna ta' fiduċja (li tista' tiġi investigata mill-uffiċċju tal-Kummissarju) jew impjegat pubbliku regolari (li ma jistax jiġi investigat mill-uffiċċju tal-Kummissarju). GRECO rrakkomanda li l-persuni kollha b'funzjonijiet eżekuttivi ewlenin ikunu soġġetti għas-supervizjoni tal-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika. GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report, p. 19.
- ¹¹⁰ L-Att Nru XVI tal-2021, li jipprovdi għall-emenda tal-liġijiet relattivi għall-ħatra ta' persuni ta' fiduċja. Illum, il-persuni ta' fiduċja huma biss dawk l-individwi li jiġu mis-settur privat, u jinħatru f'pożizzjoni temporanja fl-amministrazzjoni pubblika. Jekk, min-naħa l-oħra, uffiċjal pubbliku jiġi ssekondat temporanjament ma' servizz pubbliku ieħor (bħal Ministeru jew kwalunkwe istituzzjoni oħra), ma jitqiesx mil-liġi persuna ta' fiduċja *stricto sensu*.
- ¹¹¹ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 11. Nota ta' gwida dwar il-persuni ta' fiduċja ġiet ippubblikata online fl-2019 (riveduta f'April 2021) mill-uffiċċju tal-Kummissarju, disponibbli fuq <https://standardscommissioner.com/wp-content/uploads/persons-of-trust-guidance-note.pdf>.
- ¹¹² Il-GRECO rrakkomanda li abbażi ta' valutazzjonijiet tar-riskju xierqa tiġi żviluppata u implimentata strateġija ta' integrità fir-rigward tal-kategoriji pertinenti kollha ta' persuni fdati b'funzjonijiet eżekuttivi ewlenin. GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report, p.5-7. Barra minn hekk, f'Diċembru 2021, id-dipartiment tal-Istat tal-Istati Uniti ħareġ Denominazzjoni Pubblika tal-Ex Uffiċjali Pubbliċi Maltin Konrad Mizzi u Keith Schembri minħabba l-Involvement f'Korruzzjoni Sinifikanti.

l-uffiċċju tal-Kummissarju ħareġ ittri ta' kjarifika lil sitt membri tal-Parlament għall-verifika tad-dikjarazzjonijiet tal-assi għall-2020: dawn il-kazijiet għadhom pendent¹¹³. Ir-rieżami tal-kodiċi ta' kondotta għall-membri tal-Parlament u l-Ministri li gie rakkomandat mill-uffiċċju tal-Kummissarju f'Lulju 2020, għadu ma gie indirizzat. Inizjattiva li għaddejja bħalissa¹¹⁴ għandha l-għan li ssaħħaħ il-kapaċità tal-Uffiċċju tal-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika biex iwettaq il-funzjonijiet ta' konsulenza u kontroll tiegħu, u biex itejjeb il-qafas tal-etika f'Malta.

Hemm dispożizzjonijiet fis-seħħ għall-awditjar ta' istituzzjonijiet pubbliċi inklużi l-finanzi tal-partiti politiċi. Fl-2021, l-Uffiċċju Nazzjonali tal-Awditjar (NAO), responsabbli għall-awditjar tal-kontijiet tal-uffiċċji tal-Gvern, wettaq 40 awditu tal-konformità, sitt awditi tal-prestazzjoni u 12-il awditu ta' segwitu. Is-sejbiet ma wrewx suspett ta' korruzzjoni¹¹⁵. Il-partijiet ikkonċernati qajmu tħassib li l-kazijiet ta' ġid mhux spjegat (jew arrikkiment illeċitu) jiġu solvuti mill-awtoritajiet tat-taxxa u għalhekk la jitqiesu bħala reat u lanqas ma jiġu investigati kif xieraq mill-awtoritajiet tal-prosekuzzjoni jew ġudizzjarji¹¹⁶. Il-pubblikazzjonijiet online mill-Kummissjoni Elettorali, kompetenti biex tawditja l-finanzi tal-partiti politiċi (inklużi d-dikjarazzjoni tal-kontijiet u r-rapporti tad-donazzjonijiet), jirreferu biss għall-kontrolli mwettqa qabel l-2019, u l-kontrolli wara din id-data għadhom qed jiġu rieżaminati¹¹⁷. L-Uffiċċju tal-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika nieda investigazzjoni dwar l-użu hażin tal-fondi pubbliċi minn partit politiku fil-bidu tal-2022¹¹⁸.

Dan l-aħhar gie adottat regolament ġdid dwar il-protezzjoni tal-informaturi. L-Att dwar il-Protezzjoni tal-Informaturi gie emendat f'Diċembru 2021¹¹⁹, bil-għan li jittrasponi d-Direttiva (UE) 2019/1937. F'konformità mal-Pjan ta' Rkupru u Reżiljenza ta' Malta, stadju importanti fuq bażi tad-*data* li tiġbor *data* dwar l-iżvelar ta' informazzjoni protetta huwa

¹¹³ Minħabba l-elezzjoni generali ta' Marzu 2022, l-uffiċċju tal-Kummissarju ma rċevix id-dikjarazzjonijiet tal-assi kemm tal-Membri tal-Parlament kif ukoll tal-Ministri għas-sena 2021. Bl-istess mod, l-uffiċċju tal-Kummissarju ma rċevix dikjarazzjonijiet tat-taxxa fuq id-dhul mill-membri parlamentari għas-sena 2020, minkejja talba li saret mal-Ispeaker tal-Parlament. Informazzjoni dwar il-kompetenza u r-rapporti tal-attività tal-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika ("il-Kummissarju") hija disponibbli fuq il-paġna web uffiċjali fuq <https://standardscommissioner.com/the-role-of-the-commissioner/>.

¹¹⁴ Il-proġett "Titjib tal-qafas tal-integrità u tat-trasparenza f'Malta", implimentat mill-OECD, nrieda f'Settembru 2021 u għandu durata ta' 24 xahar.

¹¹⁵ Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta mill-NAO.

¹¹⁶ Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta mill-NGOs, b'mod partikolari Repubblica, il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia, u l-Fondazzjoni Aditus.

¹¹⁷ Informazzjoni li waslet mill-Ministeru tal-Ġustizzja fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta. Il-paġna web tal-Kummissjoni Elettorali ta' Malta <https://electoral.gov.mt/finance-nt>

¹¹⁸ Informazzjoni dwar il-kompetenza u r-rapporti tal-attività tal-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika ("il-Kummissarju") hija disponibbli fuq il-paġna web uffiċjali fuq <https://standardscommissioner.com/the-role-of-the-commissioner/>.

¹¹⁹ Permezz tal-Att Nru LXVII tal-2021. Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 32.

previst li jiġi implimentat sa tmiem l-2024¹²⁰. B'kolloxx, żewġ rapporti minn informaturi ġew indirizzati lill-PCAC minn mindu nholoq¹²¹.

Il-qafas legiżlattiv ta' Malta dwar iċ-ċittadinanza bl-investment ikompli jqajjem thassib. Il-Kummissjoni Ewropea ta' spiss qajmet it-thassib serju tagħha dwar skemi ta' ċittadinanza b'investment u ċerti riskji, inkluża l-korruzzjoni, li huma inerenti fi skemi bħal dawn¹²². Kif innutat fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt¹²³, il-Kummissjoni tqis li t-thaddim min-naħa ta' Malta ta' skema ta' ċittadinanza b'investment (“passaport tad-deheb”), jiġifieri l-ġhoti sistematiku taċ-ċittadinanza tal-UE bi skambju għal pagamenti jew investimenti determinati minn qabel, jikser id-dritt tal-UE u għalhekk jenħtieġ li jithassar. B'riżultat ta' dan, f'April 2022, il-Kummissjoni Ewropea pproċediet bl-istadju li jmiss tal-proċedura ta' ksur¹²⁴ u ddecidiet li tibgħat opinjoni motivata lil **Malta**¹²⁵ rigward il-qafas legiżlattiv attwali¹²⁶.

Ir-regoli speċifiċi biex jittaffew ir-riskji ta' korruzzjoni fl-akkwist pubbliku matul il-pandemija tal-COVID-19 għadhom fis-sehh. Minn Lulju 2021, l-uffiċjali tal-akkwist għandhom il-mandat li jiffirmaw u jissottomettu dikjarazzjoni ta' nuqqas ta' kunflitt ta' interess¹²⁷. Fl-2021, id-Dipartiment tal-Kuntratti ħareġ żewġ noti ta' politika interna dwar il-frodi u l-korruzzjoni, bil-għan li jiġi vvalutat u mmitigat ir-riskju ta' korruzzjoni fl-akkwist pubbliku¹²⁸.

¹²⁰ Fuq proposta tal-Kummissjoni, il-Kunsill adotta d-Deciżjoni ta' Implimentazzjoni tal-Kunsill tal-5 ta' Ottubru 2021 dwar l-approvazzjoni tal-valutazzjoni tal-pjan għall-irkupru u r-reżiljenza għal Malta, li skontha l-Istadju Importanti Nru 6.14 jiddikjara: “Id-data/l-istatistika trid tkun aċċessibbli billi tiġi ppubblikata informazzjoni regolari dwar (i) l-għadd ta' lmenti li jaslu; (ii) meta jaslu; (iii) meta ġew ittrattati; (iv) meta l-informatur jiġi infurmat bl-eżitu; u (v) is-setturi rrapportati”.

¹²¹ Iż-żewġ rapporti ġew trażmessi fl-2021 lill-Pulizija, għall-investigazzjoni. Il-PCAC talbet informazzjoni aġġornata lill-Pulizija dwar l-investigazzjoni li għaddejjja. It-tweġiba għad trid tasal. Informazzjoni li waslet fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta mill-PCAC.

¹²² Kif imsemmi fir-rapport tal-Kummissjoni tal-UE ta' Jannar 2019, dawk ir-riskji huma relatati b'mod partikolari mas-sigurtà, il-hasil tal-flus, l-evażjoni tat-taxxa u l-korruzzjoni u l-Kummissjoni ilha timmonitorja kwistjonijiet usa' ta' konformità mal-liġi tal-UE mqajma minn skemi ta' ċittadinanza b'investment.

¹²³ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 12.

¹²⁴ INFR(2020)2301.

¹²⁵ Wara l-invażjoni tal-Ukrajna mir-Russja, il-Kummissjoni talbet ukoll lill-Istati Membri li joperaw skema ta' ċittadinanza b'investment biex iħassruha immedjatament u jivvalutaw il-possibbiltà li jirrevokaw in-naturalizzazzjonijiet mogħtija preċedentement lil ċerti individwi Russi u Belarussi (ara r-rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni dwar passi immedjati fil-kuntest tal-invażjoni Russa tal-Ukrajna fir-rigward ta' skemi ta' ċittadinanza b'investment u skemi ta' residenza għall-investituri (C(2022) 2028 final)). Fit-2 ta' Marzu 2022, Malta ssospendiet, sakemm jingħata avviż ieħor, l-ipproċessar tal-applikazzjonijiet minn ċittadini tal-Federazzjoni Russa u tal-Belarussja fid-dawl tal-impossibbiltà li jitwettqu b'mod effettiv il-kontrolli tad-diligenza dovuta, u aktar tard bdiet il-proċess ta' ċaħda taċ-ċittadinanza Maltija għal individwu sanzjonat mill-Istati Uniti (il-Ministeru Malti għall-Affarijiet Interni, is-Sigurtà, ir-Riformi u l-Ugwaljanza (2022), Stqarrija għall-Istampa tal-1 ta' April 2022, PR220426en).

¹²⁶ Rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni dwar passi immedjati fil-kuntest tal-invażjoni Russa tal-Ukrajna fir-rigward ta' skemi ta' ċittadinanza b'investment u skemi ta' residenza għall-investituri (C(2022) 2028 final).

¹²⁷ Ippubblikata permezz ta' Nota ta' Politika Interna datata d-9 ta' Lulju 2021. Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 33.

¹²⁸ Definizzjoni u Miżura ta' Mitigazzjoni (datata d-9 ta' Settembru 2021) u Offerti Kollużivi fl-Akkwist Pubbliku (datata t-13 ta' Ottubru 2021). Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 33.

III. IL-PLURALIŻMU TAL-MEDIA U L-LIBERTÀ TAL-MEDIA

Il-libertà tal-espressjoni hija minquxa fil-Kostituzzjoni ta' Malta¹²⁹, kif ukoll fl-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea. Il-Media and Defamation Act tal-14 ta' Mejju 2018 ġab miegħu bidla pożittiva ġenerali fil-liġijiet dwar il-malafama. Il-Kostituzzjoni tistabbilixxi l-proċeduri tal-kompożizzjoni, tal-ħatra u tat-tneħħija u l-indipendenza tal-Awtorità tax-Xandir u tistabbilixxi l-funzjonijiet bażiċi tagħha¹³⁰. L-Att dwar il-Libertà tal-Infurmazzjoni jstabbilixxi l-qafas legali għall-aċċess għall-infurmazzjoni miżmuma mill-awtoritajiet pubbliċi. Il-leġislażzjoni ġiet ippromulgata fl-2020 biex id-Direttiva dwar is-Servizzi tal-Media Awdjoviżiva¹³¹ tiġi trasposta fil-liġi Maltija. Ir-riformi proposti mill-Gvern wara r-rapport tal-inkjesta pubblika dwar l-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia jinkludu emenda għall-Kostituzzjoni ta' Malta¹³² biex tinkludi speċifikament referenza għal-libertà u l-pluraliżmu tal-media u għadd ta' emendi għall-Media and Defamation Act¹³³.

L-inkjesta pubblika dwar il-qtil tal-ġurnalista Daphne Caruana Galizia harġet konklużjonijiet u rakkomandazzjonijiet relatati direttament mal-istat tal-libertà tal-media. Fid-29 ta' Lulju 2021, ġie ppubblikat ir-rapport finali tal-inkjesta pubblika¹³⁴, li kkonkluda li ma ġiet ipprezentata l-ebda evidenza li turi li l-istat innifsu kien involut direttament fil-qtil ta' Caruana Galizia, iżda li madankollu l-istat xorta huwa responsabbli għan-nuqqas ta' protezzjoni sħiħa tas-Sinjura Caruana Galizia u d-dritt tagħha li teżerċita l-professjoni tagħha b'mod liberu u sigur¹³⁵. Il-bord ikkonkluda li l-Pulizija naqset milli tkejjel kif xieraq ir-riskji li kienet qed tiffaċċja dejjem aktar is-Sinjura Caruana Galizia b'mod partikolari wara l-investigazzjonijiet tagħha fil-Panama Papers¹³⁶ u li l-Istat għandu jirrimedja din is-sitwazzjoni b'impatt fuq is-sikurezza tal-ġurnalisti f'Malta. Ir-rapport jikkonkludi li l-media tas-servizz pubbliku naqset milli twettaq il-missjoni tas-servizz pubbliku tagħha minħabba n-nuqqas tagħha li tirrapporta b'mod korrett u adegwat dwar l-allegazzjonijiet serji ta' korruzzjoni li kienu skoperti minn ġurnalisti investigattivi, inkluża s-Sinjura Caruana Galizia. Konsegwentement, il-bord jirrakkomanda li jiġu emendati d-dispożizzjonijiet kostituzzjonali rilevanti li jirregolaw il-mandat tal-Awtorità tax-Xandir, b'mod partikolari fir-rigward tal-media tas-servizz pubbliku¹³⁷. Barra minn hekk, ir-rapport jirrakkomanda riforma tal-Att dwar il-Libertà tal-Infurmazzjoni biex tiġi evitata l-prattika komuni ta' rifjuti arbitrarji mill-awtoritajiet pubbliċi ta' talbiet għal aċċess għal infurmazzjoni miżmuma minnhom¹³⁸, l-adozzjoni ta' leġislażzjoni adegwata anti-SLAPP (Kawżi Strateġiċi Kontra l-Parteċipazzjoni Pubblika), u l-projbizzjoni ta' każijiet frivoli ta' libell kontra ġurnalisti minn persuni fil-poter¹³⁹. Il-bord jirrakkomanda l-istabbiliment ta' sistema mmirata biex tiżgura distribuzzjoni

¹²⁹ L-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni.

¹³⁰ L-Artikoli 118 u 119 tal-Kostituzzjoni.

¹³¹ Id-Direttiva (UE) 2018/1808 dwar il-koordinazzjoni ta' ċerti dispożizzjonijiet stabbiliti bil-liġi, b'regolament jew b'azzjoni amministrattiva fi Stati Membri dwar il-forniment ta' servizzi tal-media awdjoviżiva (id-Direttiva dwar is-Servizzi tal-Media Awdjoviżiva) fid-dawl ta' realtjiet tas-suq li qed jinbidlu.

¹³² L-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni.

¹³³ Malta tinsab fil-78 post fit-2022 Reporters without Borders World Press Freedom Index meta mqabbel mal-81 post tas-sena ta' qabel.

¹³⁴ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia. L-inkjesta semgħet lil 120 xhud fuq 93 seduta matul l-2020 u l-2021.

¹³⁵ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia.

¹³⁶ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia, p. 418.

¹³⁷ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia, p. 432.

¹³⁸ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia, p. 432 – 433.

¹³⁹ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia, p. 433.

gusta, ekwa u nondiskriminatorja tad-dhul mir-reklamar tal-istat biex jiġu miġġielda r-riskji ta' pressjoni u kontroll politiku¹⁴⁰.

Wara l-pubblikazzjoni tar-rapport tal-bord ta' inkjesta, il-Gvern ippropona għadd ta' riformi biex jiġu indirizzati ċerti rakkomandazzjonijiet. Il-Gvern kellu konsultazzjonijiet ma' ċerti partijiet ikkonċernati¹⁴¹ u ppreżenta għadd ta' abbozzi ta' emendi legiżlattivi. Fil-11 ta' Jannar 2022, huwa stabbilixxa Kumitat ta' Esperti dwar il-Media biex isegwi l-kwistjoni. Il-Kumitat ingħata l-kompitu li janalizza l-ġurnalizmu u s-settur tal-media f'Malta; jissottolinja oqsma li jeħtieġu żvilupp; jagħmel rakkomandazzjonijiet lill-Prim Ministru u jeżamina l-abbozz ta' emendi legiżlattivi mhejjija mill-Gvern¹⁴². L-abbozz ta' emendi legiżlattivi ppreżentati mill-Gvern jikkonċerna dispożizzjoni anti-SLAPP; emendi għall-Media and Defamation Act relatati mat-twaqqif ta' każijiet ta' malafama wara l-mewt tal-konvenut u mal-mument tal-ħlas tat-tariffi tal-qorti mill-konvenut; emenda għall-Kodiċi Kriminali li żżid il-kastig għal reati meta jitwettqu kontra ġurnalisti waqt li jkunu qed jeżerċitaw il-professjoni tagħhom u emenda għall-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni biex tinkludi speċifikament referenza għal-libertà u l-pluralizmu tal-media u l-istatus tal-ġurnalisti¹⁴³. Dawn l-abbozzi ta' emendi, jekk jiġu adottati, itejbu ċerti aspetti proċedurali tal-liġi dwar il-malafama u jirrikonoxxu speċifikament l-istatus tal-ġurnalisti fil-Kodiċi Kriminali u l-Kostituzzjoni. Il-Kumitat ta' Esperti inizjalment ingħata xahrejn biex jikkonkludi l-ħidma tiegħu u jippreżenta rapport. L-NGOs internazzjonali u Maltin esprimew tħassib fir-rigward ta' proċess ta' konsultazzjoni li jidher li kien selettiv u mhux kompletament trasparenti minkejja l-fatt li din hija kwistjoni ta' interess pubbliku wiesa'¹⁴⁴.

Ma kien hemm l-ebda żvilupp fir-rigward tal-qafas legiżlattiv li jistabbilixxi l-Awtorità tax-Xandir. Minħabba r-responsabbiltajiet definiti b'mod ċar¹⁴⁵ u l-operazzjonijiet trasparenti tal-Awtorità tax-Xandir, il-Media Pluralism Monitor 2022 iżomm il-punteġġ ta' riskju baxx tiegħu f'termini tal-indipendenza u l-effettività tal-awtorità filwaqt li sab li l-fatt li l-membri kollha tal-bord huma maħtura politikament huwa problematiku¹⁴⁶. Filwaqt li jtenni l-analiżi tiegħu li saret fis-snin preċedenti¹⁴⁷, l-MPM 2022 jiddikjara li l-Awtorità tax-Xandir prinċipalment timmonitorja u tirregola l-media tas-servizz pubbliku (jiġifieri s-Servizzi tax-Xandir Pubbliku - PBS)¹⁴⁸. Dan ifisser li ż-żewġ mezz tax-xandir ewlenin l-oħra - li huma proprjetà tal-Partit Laburista u tal-Partit Nazzjonalista rispettivament – jitqiesu “li jibbilanċjaw lil xulxin b'mod editorjali”, u b'hekk effettivament jikkontribwixxu għal xenarju medjatiku polarizzat. Ir-rapport ta' inkjesta pubblika kkonkluda speċifikament li l-kuncett ta'

¹⁴⁰ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia, p. 434.

¹⁴¹ Saru konsultazzjonijiet mal-familja Caruana Galizia u r-rappreżentanti legali tagħhom, l-Istitut tal-Ġurnalisti Maltin (IGM) u ċerti organizzazzjonijiet internazzjonali tal-libertà tal-media. Ir-rappreżentant tal-Organizzazzjoni għas-Sigurtà u l-Kooperazzjoni fl-Ewropa (OSKE) dwar il-Libertà tal-Media, il-Kummissjoni Ewropea, il-Kumitat LIBE tal-Parlament Ewropew u l-Grupp ta' Monitoraġġ tal-Istat tad-Dritt u d-Drittijiet Fundamentali (DFRMG) ġew infurmati dwar dawn l-iżviluppi.

¹⁴² Il-Kumitat huwa ppreżentat minn ex Imħallef, li aġixxa wkoll bħala President tal-Bord ta' Inkjesta Pubblika u huwa magħmul minn individwi li għandhom għarfien jew esperjenza wiesgħa fil-media f'Malta.

¹⁴³ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt.

¹⁴⁴ Kontribuzzjonijiet bil-miktub mill-NGOs Repubblika, il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia u l-Artikolu 19.

¹⁴⁵ L-Artikoli 118 u 119 tal-Kostituzzjoni u l-Kapitolu 350 tal-Liġijiet ta' Malta.

¹⁴⁶ 2022 Media Pluralism Monitor, rapport tal-pajjiż dwar Malta, p. 13.

¹⁴⁷ Ir-rapporti tal-Pluralizmu tal-Media tal-2020 u l-2021 dwar Malta.

¹⁴⁸ 2022 Media Pluralism Monitor, rapport tal-pajjiż dwar Malta, p. 13.

imparzjalità huwa interpretat b'mod żbaljat mill-Awtorità tax-Xandir¹⁴⁹ u l-kawża kostituzzjonali mressqa biex tigi kkontestata din is-sitwazzjoni għadha għaddejja¹⁵⁰.

Ma kien hemm l-ebda żvilupp fir-rigward tat-trasparenza tas-sjieda tal-media. Kif spjegat f'rapporti preċedenti, l-Awtorità tax-Xandir tiġbor informazzjoni dwar is-sjieda relatata mal-mezzi tax-xandir¹⁵¹ filwaqt li ma jeżisti l-ebda obbligu speċifiku li bih il-kumpaniji tal-media huma meħtieġa jipubblikaw l-istrutturi tas-sjieda tagħhom fuq is-sit web tagħhom jew f'rekords u dokumenti li huma aċċessibbli għall-pubbliku, li jmorru lil hinn mill-obbligi li jiġu elenkati d-diretturi tal-kumpanija u l-partecipazzjoni azzjonarja stipulati fl-Att dwar il-Kumpaniji. Ma kien hemm l-ebda żvilupp fir-rigward tal-oqfsa leġiżlattivi jew ta' politika li jirregolaw it-trasparenza tas-sjieda tal-media u ma hija pjanata l-ebda bidla leġiżlattiva. Konsegwentement, l-MPM 2022 iżżomm il-punteġġ ta' riskju medju tagħha f'dan il-qasam¹⁵².

Il-linji gwida dwar ir-reklamar tal-gvern u l-materjal promozzjonali proposti mill-Kummissarju għall-Istandards fil-Hajja Pubblika dahlu fis-seħh¹⁵³ iżda hemm nuqqas ta' qafas legali għal reklamar trasparenti tal-istat. Kif innutat fir-Rapport tal-2021, in-nuqqas ta' qafas legali li jirregola r-reklamar tal-istat għadu jipprovdi lok għal abbuż¹⁵⁴. Adottati f'Awwissu 2021, il-linji gwida jipprovdu gwida lill-ministri bil-hsieb li jiġi evitat l-użu mhux xieraq ta' fondi pubbliċi fil-produzzjoni, il-pubblikazzjoni jew id-distribuzzjoni ta' reklamar u materjal promozzjonali mill-Gvern jew għalih. Il-linji gwida huma mmirati biex jiżguraw li l-ministri ma jonfqux fondi pubbliċi fuq pubbliċità personali jew politika u jistabilixxu ċerti standards fir-rigward tal-kwalità u n-natura tal-kontenut ta' tali materjal. Filwaqt li l-linji gwida jistabilixxu li "l-finanzjament pubbliku għandu jkun dirett lejn il-media għal skopijiet ta' reklamar abbażi ta' kriterji ġusti u oġġettivi", fil-fatt dawn ma jistabilixxux qafas leġiżlattiv ġdid għad-distribuzzjoni trasparenti u ekwa tad-dhul mir-reklamar tal-istat iżda, pjuttost, jipprovdu ċarezza dwar kif il-Kummissarju se jinterpreta l-leġiżlazzjoni eżistenti u l-Kodiċi ta' Etika Ministerjali b'rabta mar-reklamar tal-Gvern u l-materjal promozzjonali. .

Ir-rieżami tal-qafas legali li jippermetti l-aċċess għall-informazzjoni miżmuma mill-awtoritajiet pubbliċi għadu pendenti¹⁵⁵. Filwaqt li l-Istitut tal-Ġurnalisti Maltin (IGM), diversi NGOs¹⁵⁶ u l-MPM 2022 jirrapportaw li l-ġurnalisti komplew jiltaqgħu b'mod konsistenti ma' diffikultajiet meta jitolbu tali aċċess, minhabba għadd kbir ta' rifjuti, dewmien sinifikanti u nuqqas ta' tweġiba, ir-rieżami mill-gvern tal-kwistjoni għadu

¹⁴⁹ Bord ta' Inkjesta (2021), Rapport ta' Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia, p. 441.

¹⁵⁰ Kawża 47/2021 - Lovin Malta Ltd. et vs l-Avukat tal-Istat, ippreżentata fl-1 ta' Frar 2021.

¹⁵¹ Ir-rapporti tal-2020 u tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar Malta.

¹⁵² 2022 Media Pluralism Monitor, rapport tal-pajjiż dwar Malta, p. 15.

¹⁵³ Linji gwida disponibbli hawn: <https://standardscommissioner.com/wp-content/uploads/guidelines-government-advertising-promotional-material.pdf>.

¹⁵⁴ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 14.

¹⁵⁵ Ir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 14-15.

¹⁵⁶ Informazzjoni li waslet minghand l-RSF, l-Artikolu 19, l-ECPMF, l-EFJ, l-FPU, l-IPI, l-OBCT u l-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

għaddej¹⁵⁷. Għal dawn ir-raġunijiet l-MPM 2022 żamm punteġġ ta' riskju medju relattivament għoli (61 %) għal dan il-qasam¹⁵⁸.

L-Att dwar ix-Xandir jistabbilixxi qafas bażiku għall-istabbiliment tal-media tas-servizz pubbliku f'Malta. L-Att dwar ix-Xandir jipprovdi l-qafas leġiżlattiv għall-istabbiliment ta' kumpanija, proprjetà tal-Gvern, għall-forniment ta' servizzi tax-xandir pubbliku. L-Att jistabbilixxi li l-Gvern jista', permezz ta' kumpanija maħtura mill-Ministru bħala kumpanija li tipprovdi servizzi tax-xandir pubbliku, jippossjedi, jikkontrolla jew ikun editorjalment responsabbli għas-servizzi tat-televiżjoni u tar-radju madwar il-pajjiż kollu. Barra minn hekk, l-Att jiddefinixxi "servizz b'objettiv ta' interess ġenerali". Il-bord tad-diretturi tal-kumpanija li bħalissa hija nnominata, il-PBS, huwa nnominat kompletament mill-Gvern, filwaqt li bord editorjali separat huwa magħmul minn president, żewġ membri votanti u minn tlieta sa erba' membri mingħajr vot li jirrapprezentaw il-manigment¹⁵⁹. Id-dhul tal-PBS ġej mir-reklamar kummerċjali u mir-reklamar tal-istat (70 %) u mill-allokazzjonijiet baġitarji annwali (30 %). Il-Media Pluralism Monitor konsistentement qieset l-indipendenza tal-governanza u l-finanzjament tas-servizz pubbliku bħala qasam li jipprezenta riskju għoli ħafna, peress li "l-gvern għandu influwenza sinifikanti u diretta fuq l-istrutturi tal-media tas-servizz pubbliku, fid-dawl tal-fatt li l-membri tal-bord tad-diretturi tiegħu kif ukoll il-bord editorjali tiegħu jinħatru mill-istat, u l-persunal ewlieni tat-teħid tad-deċiżjonijiet jinħatar ukoll mill-Ministru kkonċernat, li jagħmlu partikolarment vulnerabbli għall-influwenza politika"¹⁶⁰.

Il-ġurnalisti jkomplu jiffaċċjaw sfidi fl-eżerċizzju tal-professjoni tagħhom¹⁶¹. Dan ġie kkonfermat mill-ġurnalisti, l-IGM kif ukoll diversi NGOs¹⁶² u MPM 2022¹⁶³ iżomm il-punteġġ ta' riskju medju tiegħu għal dan il-qasam. Il-Gvern hejja abbozz ta' emendi leġiżlattivi, li għadhom qed jiġu kkunsidrati mill-Kumitat ta' Esperti dwar il-Media, biex jindirizza ċertu tħassib imqajjem mill-Inkjestta Pubblika dwar il-protezzjoni tal-ġurnalisti u atturi oħra tal-media¹⁶⁴. Il-Pjattaforma tal-Kunsill tal-Ewropa għall-promozzjoni tal-protezzjoni tal-ġurnaliżmu u s-sikurezza tal-ġurnalisti rrappurtat tliet twissijiet ġodda u twissija waħda li għadha għaddeja mill-pubblikazzjoni tal-aħħar rapport dwar l-istat tad-dritt¹⁶⁵, relatat ma' żewġ kampanji ta' spoofing minn individwi mhux magħrufa¹⁶⁶; Ittkomplija tat-theddida ta' azzjoni legali minn ditta legali bbażata fir-Renju Unit ibbażata fuq leġiżlazzjoni dwar il-protezzjoni tad-*data* kontra gazzetta Maltija; ġurnalist li kien meħtieġ jgħaddi l-mowbajl tiegħu lil ufficjal tas-sigurtà tal-qorti u l-immirar ta' blogger matul il-

¹⁵⁷ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt.

¹⁵⁸ 2022 Media Pluralism Monitor, rapport tal-pajjiż, Malta, p. 12.

¹⁵⁹ Il-PBS tmexxi l-istazzjonijiet tat-televiżjoni TVM u TVMNews+ u l-istazzjonijiet tar-radju Radju Malta, Radju Malta 2 u Magic Malta. Hija topera wkoll is-servizz televiżiv tal-Parlament bi ftehim mal-Parlament ta' Malta.

¹⁶⁰ Media Pluralism Monitor 2022, rapport tal-pajjiż dwar Malta, p. 21-22.

¹⁶¹ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 15.

¹⁶² Informazzjoni li waslet minn diversi partijiet ikkonċernati fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta inklużi l-IGM, il-Fondazzjoni Aditus, Repubblika u l-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia.

¹⁶³ 2022 Media Pluralism Monitor, rapport tal-pajjiż dwar Malta, p. 12-13.

¹⁶⁴ Ara hawn fuq, p.16.

¹⁶⁵ Il-Kunsill tal-Ewropa, il-Pjattaforma għall-promozzjoni tal-protezzjoni tal-ġurnaliżmu u tas-sikurezza tal-ġurnalisti.

¹⁶⁶ L-immirar ta' diversi siti web tal-aħbarijiet, l-NGO Repubblika u blogger. Il-Prim Ministru kkundanna dawn il-kampanji u Malta wieġbet għal dawn l-allerti.

kampanja elettorali tal-partit fil-gvern. Il-forza tal-Pulizija ta' Malta fittxet l-assistenza tal-kontropartijiet Brittaniċi u Taljani u l-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għat-Taħriġ fl-Infurzar tal-Liġi (CEPOL) biex tiffaċilita l-kondiviżjoni ta' informazzjoni, għarfien espert u l-aħjar prattiki relatati mas-sikurezza tal-ġurnalisti¹⁶⁷. Barra minn hekk, bihsiebha tiffirma Memorandum ta' Qbil mal-IGM dwar il-kwistjoni u bdiet Proċedura Operattiva Standard relatata mal-protezzjoni ta' ġurnalisti, atturi tal-media u personalitajiet pubbliċi f'riskju¹⁶⁸. F'Awwissu 2021, allegat moħħ wara l-qtil tas-Sinjura Caruana Galizia gie akkużat bl-assassinju fuq akkużi ta' kompliċità f'qtil u assoċjazzjoni kriminali u l-proċedimenti kriminali għadhom għaddejnin.

IV. KWISTJONIJET ISTITUZZJONALI OHRA RELATATI MAL-KONTROLLI U BILANĊI

Malta hija repubblika parlamentari fejn il-poter legiżlattiv huwa vestit fil-Kamra tar-Rappreżentanti, Parlament unikamerali elett għal mandat ta' hames snin. L-awtorità eżekuttiva hija f'idejn il-President elett mill-Parlament, u l-Kabinett immexxi mill-Prim Ministru. Il-ministri kollha tal-Gvern, inkluż il-Prim Ministru, iridu jkunu membri tal-Parlament. Il-Qorti Kostituzzjonali tisma' appelli minn deċiżjonijiet ta' qrati oħra dwar kwistjonijiet relatati mal-interpretazzjoni tal-Kostituzzjoni u dwar il-validità tal-liġijiet, kif ukoll appelli minn deċiżjonijiet dwar allegat ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem. Il-Kostituzzjoni tistabbilixxi għadd ta' awtoritajiet indipendenti, inkluż l-Uffiċċju tal-Ombudsperson¹⁶⁹.

Ir-rapporti tal-valutazzjoni tal-impatt huma obligatorji iżda n-nuqqas ta' proċess formalizzat għall-parteciċipazzjoni pubblika fil-proċess legiżlattiv iqajjem thassib. F'Malta, ma hemm l-ebda regola jew linja gwida dwar il-parteciċipazzjoni pubblika fl-abbozzar tal-liġijiet. Fil-prattika, jeżistu diversi mezzi ta' konsultazzjoni mal-pubbliku, iżda huma soġġetti għad-diskrezzjoni tal-Ministeru inkarigat mit-thejjija tal-inizjattiva¹⁷⁰. Barra minn hekk, meta jkunu jeżistu konsultazzjonijiet pubbliċi, dawn mhux dejjem jiġu ppubblikati online fil-ħin u b'mod faċilment aċċessibbli¹⁷¹. Ġew introdotti emendi legali¹⁷² sabiex il-biċċiet kollha tal-legiżlazzjoni primarja u sussidjarja issa jridu jkunu akkumpanjati minn rapport obligatorju dwar il-valutazzjoni tal-impatt¹⁷³. Dawn ir-rapporti jeħtieġ li jiġu riveduti mill-Unità tal-Legiżlazzjoni fl-Uffiċċju tal-Avukat tal-Istat, għalkemm ir-reviżjoni hija limitata għal aspetti formali u mhux ibbażata fuq valutazzjoni tal-kwalità tal-legiżlazzjoni¹⁷⁴. Ladarba l-proposti legiżlattivi jkunu qed jiġu diskussi fil-Parlament, hemm prattika li l-partijiet ikkonċernati jiġu mistiedna għal-laqgħat tal-Kumitati Parlamentari biex jipprezentaw il-fehmiet tagħhom matul l-Istadju tal-Kumitat. Madankollu, din il-prattika hija soġġetta għal deċiżjoni mill-President ta' kull Kumitat, u mhijiex sistematika jew regolata minn regoli ċari¹⁷⁵. F'dan il-kuntest, il-partijiet ikkonċernati kkritikaw in-nuqqas ta'

¹⁶⁷ Informazzjoni li waslet mill-Pulizija fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta. Il-Kummissarju speċifika li l-ħolqien ta' Unità ddedikata fi ħdan il-Pulizija ma kienx meqjus xieraq.

¹⁶⁸ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, u informazzjoni riċevuta mill-Kummissarju tal-Pulizija fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁶⁹ L-Artikolu 64 tal-Kostituzzjoni.

¹⁷⁰ Ir-rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 15; informazzjoni pprovduta mill-Fondazzjoni Aditus fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁷¹ GRECO (2019), il-Ħames Ċiklu ta' Evalwazzjoni - Rapport ta' Evalwazzjoni.

¹⁷² L-Att Nru XXII tal-2021, li emenda s-Small Business Act (il-Kapitolu 512 tal-Liġijiet ta' Malta).

¹⁷³ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 44.

¹⁷⁴ Informazzjoni li waslet mill-Uffiċċju tal-Avukat tal-Istat fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁷⁵ Informazzjoni pprovduta mill-Fondazzjoni Aditus fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

konsultazzjoni fit-tnejn ta' għadd ta' proposti legiżlattivi¹⁷⁶, filwaqt li tennew it-tfassib rifless fir-Rapporti tal-2020 u tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt¹⁷⁷. Barra minn hekk, grupp ta' organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili indirizza ittra lill-Prim Ministru¹⁷⁸, fejn esprima tħassib dwar il-livell baxx ta' involviment tas-soċjetà ċivili fit-tfassil tal-politika, b'mod partikolari dwar in-nuqqas ta' impenn u impenn għall-obbligi bhala membru tas-Shubija tal-Gvern Miftuh¹⁷⁹.

Il-Konvenzjoni Kostituzzjonali mmexxija mill-President ghadha sospiza mill-bidu tal-pandemija tal-COVID-19. Kif imsemmi fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt¹⁸⁰, il-Gvern habbar l-intenzjoni tiegħu li jniedi l-Konvenzjoni Kostituzzjonali hekk kif is-sitwazzjoni pandemika tippermetti¹⁸¹. Fost il-kwistjonijiet li l-Konvenzjoni tkun mistennija tindirizza hemm tħassib dwar il-proċeduri tal-ħatra ta' korpi bħall-Kummissjoni Elettorali, il-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku, l-Awtorità tax-Xandir¹⁸², il-Bank Ċentrali ta' Malta u l-Kummissarju għall-Infommazzjoni u l-Protezzjoni tad-Data¹⁸³, kif ukoll riflessjoni dwar ir-rwol tal-Parlament. Kif innutat fir-Rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt¹⁸⁴, il-Kummissjoni ta' Venezja sabet li l-Parlament Malti jehtieg li jissahħah biex ikun kontroll effettiv fuq il-Gvern u rakkomandat li s-sistema tinbidel sabiex tipprovi għal xogħol u hlas full-time tal-membri¹⁸⁵.

L-Ombudsman jibqa' jwettaq il-mandat tiegħu sakemm jintlahaq ftehim fil-Parlament biex jahtar persuna ġdida biex tokkupa tali rwol u l-abbozz ta' liġi li jstabbilixxi Kummissjoni ghad-Drittijiet tal-Bniedem u l-Ugwaljanza għadu qed jiġi diskuss fil-Parlament. Il-mandat tal-Ombudsman skada fis-16 ta' Marzu 2021. Minn dakinhar, saru konsultazzjonijiet bejn il-Prim Ministru u l-Mexxej tal-Oppożizzjoni għall-għażla tas-suċċessur tiegħu, iżda ma ntlahaq l-ebda ftehim¹⁸⁶. Il-liġi¹⁸⁷ tipprevedi li sakemm l-Uffiċċju

¹⁷⁶ Repubblica (2022), Ittra tat-17 ta' Jannar 2022, Repubblica tikteb lil Ursula von der Leyen u lil Vera Jourová; kontribut bil-miktub li rċeviet il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁷⁷ Ir-rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 15; Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 18.

¹⁷⁸ Organizzazzjonijiet ċivili (Il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia, il-Fondazzjoni aditus, SOS Malta, fondazzjoni Integra, KOPIN, Repubblica) (2021) Ittra lill-Prim Ministru Abela tal-17 ta' Ġunju 2021.

¹⁷⁹ Franet (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, p. 8-9. Open Government Partnership (OGP) hija shubija globali li tlaqqa' flimkien ir-riformaturi tal-Gvern u s-soċjetà ċivili biex joħolqu pjanijiet ta' azzjoni li jagħmlu l-gvernijiet aktar inkluzivi, reattivi u responsabbli. Fis-7 ta' Frar 2020, l-Open Government Partnership innotifikat lill-Gvern Malti dwar in-nuqqas ta' konformità tiegħu mal-obbligi tas-Shubija li jissottometti verżjoni shiħa tal-Pjan ta' Azzjoni bir-reqwiżiti kollha mitluba. Wara n-nuqqas ta' sottomissjoni fl-2017, u s-sottomissjoni skorretta fl-2020, is-Shubija poggiet lil Malta taħt rieżami proċedurali mill-Kumitat għall-Kriterji u l-Istandards tal-OGP.

¹⁸⁰ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 17.

¹⁸¹ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 50. L-għażla taż-żmien, il-proċess u l-partecipazzjoni pubblika għad iridu jiġu determinati.

¹⁸² L-opinjoni tal-Kummissjoni ta' Venezja, CDL-AD(2020)019-e, il-paragrafu 85.

¹⁸³ Ir-rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 15.

¹⁸⁴ Ir-rapport tal-2020 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 15.

¹⁸⁵ L-opinjoni tal-Kummissjoni ta' Venezja, CDL-AD(2020)006, paragrafi 92-94.

¹⁸⁶ It-tiġdid tal-Ombudsman jehtieg maġġoranza ta' żewġ terzi tal-membri tal-Parlament.

¹⁸⁷ L-att dwar l-Ombudsman (l-Att XXI tal-1995).

tal-Ombudsman ma jsirx vakanti qabel ma jiskadi l-ewwel mandat tal-Ombudsman, il-persuna maħtura bħala Ombudsman għandha tibqa' fil-kariga sakemm jinħatar suċċessur. Għalhekk, l-Ombudsperson kompli jeżerċita dmirijietu b'mod temporanju, għalkemm id-dewmien fit-tiġdid ġie identifikat bħala li jikkawża incertezza u apprensioni¹⁸⁸; in-nuqqas ta' mekkaniżmu kontra l-imblokk għat-tiġdid ġie enfasizzat ukoll mill-President ta' Malta¹⁸⁹. Barra minn hekk, il-proposta biex tiġi stabbilita istituzzjoni nazzjonali tad-drittijiet tal-bniedem ilha pendent fil-Parlament mill-2019¹⁹⁰ u ma sar l-ebda progress sinifikanti minn dak iż-żmien 'l hawn. L-istabbiliment ta' istituzzjoni bħal din iwieġeb għall-impenji meħuda skont il-Prinċipji ta' Pariġi tan-NU¹⁹¹.

Ma kien hemm l-ebda progress fl-iżgurar ta' segwitu konsistenti tas-sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali fejn jinstab li l-liġijiet mhumiex kostituzzjonali¹⁹². Skont l-ordni kostituzzjonali Maltija, is-sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali ma għandhomx effett *erga omnes* u għalhekk il-liġijiet li jinstab li huma antikostituzzjonali jibqgħu fis-seħħ sakemm il-Parlament jirrevokahom. Filwaqt li n-nuqqas ta' konsistenza min-naħa tal-Parlament biex jagħti segwitu għas-sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali tqajjem bħala kwistjoni mill-Kummissjoni ta' Venezja¹⁹³, ma hemm l-ebda pjan mill-Gvern biex jindirizza din is-sitwazzjoni.

Fl-1 ta' Jannar 2022, Malta kellha 13-il sentenza ewlenija tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem sakemm tiġi implimentata¹⁹⁴. F'dak iż-żmien, ir-rata ta' sentenzi ewlenin ta' Malta mill-aħhar 10 snin li baqgħu pendent kienet ta' 45 % u ż-żmien medju li s-sentenzi kienu qed jistennaw l-implimentazzjoni kien ta' 5 snin u xahar¹⁹⁵. L-egdem sentenza ewlenija, li ilha tistenna biex tiġi implimentata għal 16-il sena, tikkonċerna r-restrizzjonijiet sproporzjonati għad-drittijiet tal-proprietà¹⁹⁶. Fl-1 ta' Lulju 2022, l-għadd ta' sentenzi ewlenin li qed jistennaw l-implimentazzjoni żdied għal 14¹⁹⁷.

Inħatar Kummissarju ġdid għall-Organizzazzjonijiet Volontarji. Wara r-riżenja tal-predeċessur tiegħu fl-1 ta' Lulju 2021, fit-3 ta' Awwissu 2021 inħatar Kummissarju ġdid

¹⁸⁸ Kontribut bil-miktub riċevut mill-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta.

¹⁸⁹ Stqarrija għall-istampa mill-Uffiċċju tal-President tal-13 ta' Diċembru 2021, Diskors mogħti mill-President ta' Malta George Vella fl-okkażjoni ta' Jum ir-Repubblika.

¹⁹⁰ Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 16.

¹⁹¹ Ir-Riżoluzzjoni 48/134 tal-Assemblea Ġenerali tan-Nazzjonijiet Uniti tal-20 ta' Diċembru 1993.

¹⁹² Ir-rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 17.

¹⁹³ Opinjonijiet tal-Kummissjoni ta' Venezja, CDL-AD(2020)019-e, paragrafu 98, CDL-AD(2020)006, paragrafi 80-84 u CDLAD(2018)028, paragrafi 74-79.

¹⁹⁴ L-adozzjoni ta' miżuri ta' eżekuzzjoni meħtieġa għal sentenza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem hija ssorveljata mill-Kumitat tal-Ministri tal-Kunsill tal-Ewropa. Hija l-prattika tal-Kumitat li jiġbor flimkien il-kawzi kontra Stat li jirrikjedu miżuri ta' eżekuzzjoni simili, b'mod partikolari miżuri ġenerali, u jeżaminahom b'mod kongunt. L-ewwel każ fil-grupp jinħatar bħala l-każ ewlieni fir-rigward tas-supervizjoni tal-miżuri ġenerali u l-każijiet ripetittivi fil-grupp jistgħu jingħalqu meta jiġi vvalutat li ttiehdu l-miżuri individwali kollha possibbli meħtieġa biex jiġi pprovdut rimedju lill-applikant.

¹⁹⁵ Iċ-ċifri kollha huma kkalkulati min-Netwerk Ewropew għall-Implimentazzjoni u huma bbażati fuq l-għadd ta' każijiet li huma kkunsidrati pendent fid-data ta' skadenza annwali tal-1 ta' Jannar 2022. Ara l-Kontribut min-Netwerk Ewropew għall-Implimentazzjoni għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 58.

¹⁹⁶ Is-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem tas-26 ta' Diċembru 2006, Ghigo vs Malta, 31122/05, pendent għall-implimentazzjoni mill-2006.

¹⁹⁷ Data skont il-bażi tad-data online tal-Kunsill tal-Ewropa (HUDOC).

għall-Organizzazzjonijiet Volontarji¹⁹⁸. Il-President ta' Malta nieda proċess intitolat “VO Plus Convention” u talab lill-Kummissarju għall-Organizzazzjonijiet Volontarji biex iwettaq proċess konsultattiv bil-għan li jinbena settur volontarju aktar sostenibbli, inklużi bidliet legali possibbli¹⁹⁹.

Gie indirizzat it-thassib dwar l-aċċess tal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili għall-finanzjament. Barra minn hekk, fid-9 ta' Novembru 2021, ġew introdotti żewġ avviżi legali li jemendaw l-Att dwar l-Organizzazzjonijiet Volontarji²⁰⁰. L-avviżi legali rrevokaw l-obbligu tal-kollettur li jkun irregistrat mal-Kummissarju għall-Organizzazzjonijiet Volontarji, u b'hekk naqqsu l-livell ta' diskrezzjoni tal-Kummissarju²⁰¹. Dawn l-emendi huma milqugħa, peress li jindirizzaw it-thassib imqajjem preċedentement mill-partijiet ikkonċernati u riflessi fir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt²⁰². Madankollu, l-ispazju tas-soċjetà ċivili għadu jitqies bħala ristrett²⁰³.

Qed jiġu implimentati diversi inizjattivi mill-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili li għandhom l-għan li jippromwov u l-istat tad-dritt u jsahhu l-aċċess għall-ġustizzja. F'Settembru 2021, il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia nediet in-Netwerk ta' Litigazzjoni ta' Interess Pubbliku (PILN), netwerk ta' avukati tal-litigazzjoni ta' interess pubbliku mmirat biex tiżdied is-sensibilizzazzjoni dwar il-politika u s-sistemi legali bbażati fuq l-istat tad-dritt u r-rispett għad-drittijiet tal-bniedem²⁰⁴. L-oġettiv tan-netwerk huwa li jippromwovi l-aċċess għall-ġustizzja għall-vittmi ta' diskriminazzjoni, ksur tad-drittijiet tal-bniedem, abbuż tal-poter, u kollużjoni tal-istat f'attività kriminali permezz tal-istabbiliment ta' qafas ta' appoġġ ta' kawżi legali biex tinkiseb riforma istituzzjonali u responsabbiltà²⁰⁵. Barra minn hekk, il-Fondazzjoni Aditus²⁰⁶ qed timplimenta l-proġett “Tishiġ tal-Aċċess għall-Ġustizzja għal Protezzjoni Mtejba tad-Drittijiet tal-Bniedem”²⁰⁷.

¹⁹⁸ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 49 u r-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 18.

¹⁹⁹ Kontribut minn Malta għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt, p. 49.

²⁰⁰ L-Avviżi Legali huma r-Regolamenti dwar l-Organizzazzjonijiet Volontarji (Kollezzjonijiet Pubbliċi) (Emenda), 2021 (LN424/21); u r-Regolamenti dwar l-Organizzazzjonijiet Volontarji (Hwienet tal-Karità) (Emenda) (LN425/21).

²⁰¹ Franet (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, p. 6.

²⁰² Ir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta, p. 18-19.

²⁰³ Klassifikazzjoni minn CIVICUS; il-klassifikazzjonijiet huma fuq skala ta' ħames kategoriji definiti bħala: miftuħ, nieqes, ostakolat, imrażżan u magħluq. Skont CIVICUS, b'mod ġenerali, il-libertajiet tal-ispazju ċiviku huma ġeneralment rispettati f'Malta. Madankollu, ir-rapporti jindikaw li l-kundizzjonijiet għall-ġurnalisti u l-attivisti li jagħmlu kampanja għall-ġustizzja saru dejjem aktar ostili, speċjalment dawk li jirrappurtaw dwar il-korruzzjoni.

²⁰⁴ Franet (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, p. 8.

²⁰⁵ Għalissa, l-organizzazzjoni tikkonsisti minn 12-il rappreżentant, inkluż kumitat ta' governanza magħmul minn 5 membri.

²⁰⁶ Il-Fondazzjoni Aditus hija organizzazzjoni mhux governattiva stabbilita fl-2011 b'missjoni li timmonitorja, tirrapporta u taġixxi dwar l-aċċess għad-drittijiet tal-bniedem f'Malta.

²⁰⁷ Franet (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, p. 7. Il-proġett bħalissa qed jivvaluta oqsma bħall-aċċess u l-kwalità tas-servizzi ta' għajjnuna legali, il-kapaċità tat-tribunali amministrattivi biex ilaħħqu mal-volum ta' kawżi, il-livell ta' tribunali ta' għarfien espert fi kwistjonijiet rilevanti, il-mekkaniżmi ta' infurzar, eċċ. Il-proġett se jinkludi rakkomandazzjonijiet f'dawk l-oqsma u huwa mistenni li jiġi ffinalizzat sa Diċembru 2022. Il-Fondazzjoni Aditus (2022), Tishiġ tal-Aċċess għall-Ġustizzja għal Protezzjoni Mtejba tad-Drittijiet tal-Bniedem.

Anness I: Lista ta' sorsi f'ordni alfabetika*

* *Il-lista ta' kontribuzzjonijiet riċevuti fil-kuntest tal-konsultazzjoni għar-rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt tinsab fuq https://ec.europa.eu/info/publications/2022-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.*

Il-Fondazzjoni Aditus (2022), *Kontribut mill-Fondazzjoni Aditus għar-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt*.

Il-Fondazzjoni Aditus (2022), *Tishih tal-Aċċess għall-Ġustizzja għal Protezzjoni Mtejbja tad-Drittijiet tal-Bniedem* https://aditus.org.mt/our-work/projects/strengthening-access-to-justice-for-improved-human-rights-protection/#.Yl_R7MhBxPb.

L-Assoċjazzjoni tal-Imħallfin u l-Magistrati ta' Malta (2021), *Artiklu tal-istampa Court: a critical situation*.

L-Assoċjazzjoni tal-Imħallfin u l-Magistrati ta' Malta (2021), *Stqarrija tat-23 ta' Awwissu 2021* <https://timesofmalta.com/articles/view/court-a-critical-situation-mr-justice-francesco-depasquale.895198>.

Bord ta' Inkjesta (2021), *Rapport tal-Inkjesta Pubblika Daphne Caruana Galizia* <https://www.documentcloud.org/documents/21114883-public-inquiry-report-en>.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom, *Monitoring Media Pluralism in the Digital Era in the year 2021 (2022) Country report: Malta*.

Civicus, Monitor li jsegwi l-ispazju ċiviku – Malta <https://monitor.civicus.org/country/malta/>.

Organizzazzjonijiet ċivili (Il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia, il-Fondazzjoni Aditus, SOS Malta, il-Fondazzjoni Integra, KOPIN, Repubblika) (2021) *Itra lill-Prim Ministru Abela tas-17 ta' Ġunju 2021* <https://cdn-others.timesofmalta.com/e0023d7ca8182d0baec60b731c446c8f86a202c9.pdf>.

Il-Kunsill Konsultattiv tal-Imħallfin Ewropej (CCJE), Opinjoni Nru 19 (2016), *the Role of Court Presidents*

Il-Kunsill tal-Ewropa: Il-Kumitat tal-Ministri (2010), ir-Rakkomandazzjoni CM/Rec (2010) 12 tal-Kumitat tal-Ministri lill-Istati Membri dwar l-imħallfin: indipendenza, effiċjenza u responsabbiltajiet.

Il-Kunsill tal-Ewropa: Il-Kummissjoni ta' Venezja (2018), *Opinion on Constitutional arrangements and separation of powers and the independence of the judiciary and law enforcement* CDL-AD(2018)028-e [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)028-e).

Il-Kunsill tal-Ewropa: Il-Kummissjoni ta' Venezja (2020), *Opinion of 8 October 2020 on Malta - Opinion on ten Acts and bills implementing legislative proposals subject of Opinion* CDLAD(2020)006 - CDL-AD(2020)019-e [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)019-e).

Il-Kunsill tal-Ewropa: Il-Kummissjoni ta' Venezja (2020), *Opinion on proposed legislative changes* CDLAD(2020)006 [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)006-e).

Il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea, is-sentenza tal-20 ta' April 2021, *Repubblika*, C-896/19, EU:C:2021:311.

Il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea, is-sentenza tat-2 ta' Marzu 2021, *AB et al.*, C-824/18, EU:C:2021:153.

L-Aġenzija tas-Servizzi tal-Qorti (2021), *Dritt li Tintesa (Linji Gwida)* <https://ecourts.gov.mt/onlineservices/RightToBeForgotten>.

Il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia (2022), *Kontribut bil-miktub riċevut mill-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta*.

Id-Direttorat Ġenerali għall-Komunikazzjoni (2022), *Ewrobarometru Flash 507: l-attitudnijiet tan-negożji lejn il-korruzzjoni fl-UE*.

Id-Direttorat Ġenerali għall-Komunikazzjoni (2022), *Ewrobarometru Speċjali 523: korruzzjoni*.

Il-Kummissjoni Ewropea (2020), *Ir-rapport dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt f'Malta*.

Il-Kummissjoni Ewropea (2021), *ir-Rapport tal-2021 dwar l-Istat tad-Dritt, il-Kapitolu tal-Pajjiż dwar is-sitwazzjoni tal-istat tad-dritt ta' Malta*.

Il-Kummissjoni Ewropea (2022), *it-Tabella ta' Valutazzjoni tal-Ġustizzja tal-UE tal-2022*.

Il-Kummissjoni Ewropea (2022), *Rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni dwar passi immedjati fil-kuntest tal-invażjoni Russa tal-Ukrajna fir-rigward ta' skemi ta' ċittadinanza b'investiment u skemi ta' residenza għall-investituri, C(2022) 2028 final*.

Il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, sentenza tas-26 ta' Settembru 2006, *Ghigo vs Malta*, 31122/05.

In-Netwerk Ewropew tal-Implimentazzjoni (2022), *Kontribut min-Netwerk Ewropew għall-Implimentazzjoni għar-Rapport tal-2022 dwar l-Istat tad-Dritt*.

In-Netwerk Ewropew tal-Kunsilli għall-Ġudikatura (2009), *Riżoluzzjoni dwar it-Trasparenza u l-Aċċess għall-Ġustizzja*
https://encj.eu/images/stories/pdf/opinions/resolutionbucharest29may_final.pdf.

Franet, The People for Change Foundation (2022), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Malta, Vienna, EU Agency for Fundamental Rights, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/civic-space-2022-update#country-related>.

GRECO (2019), Fifth Evaluation Round – Evaluation Report on Malta on preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies.

GRECO (2022) Fifth Evaluation Round – Compliance Report on Malta on Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies.

Il-Gvern Malti (2021), *Strateġija Diġitali għall-Ġustizzja 2022-2027*
<https://justice.gov.mt/mt/justice/Pages/DigitalJusticeStrategy.aspx>.

Il-Gvern ta' Malta (2022), *Establishment of A Committee Of Experts On Media, Information Note*, 11 January 2022
<https://www.gov.mt/en/Government/DOI/Press%20Releases/PublishingImages/Pages/2022/01/11/pr220024/pr220024a.pdf>.

Uffiċċju tal-President tar-Repubblika (2021), *Diskors mill-President ta' Malta George Vella fl-okkażjoni ta' Jum ir-Repubblika* <https://president.gov.mt/diskors-mill-president-ta-malta-george-vella-fl-okkazjoni-ta-jum-ir-repubblika/>

Il-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku (2022), *Kontribut bil-miktub mill-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta*.

Repubblika (2022), Ittra tas-17 ta' Jannar 2022, *Repubblika tikteb lil Ursula von der Leyen u lil Vera Jourova*
<https://repubblika.org/press-release/repubblika-writes-ursula-von-der-leyen-and-vera-jourova/>.

Repubblika (2022), *Kontribut bil-miktub li rċeviet ir-Repubblika fil-kuntest taż-żjara tal-pajjiż f'Malta*.

Transparency International (2021), *Corruption Perceptions Index 2020*.

In-Nazzjonijiet Uniti (1993), *Resolution 48/134 of the General Assembly of the United Nations of 20 December 1993.*

Anness II: Żjara tal-pajjiż f' Malta

Is-servizzi tal-Kummissjoni kellhom laqgħat virtwali f' April 2022 ma':

- Akkademiċi
- L-Assoċjazzjoni tal-Imħallfin u tal-Maġistrati ta' Malta
- L-Awditur Ġenerali
- Il-Fondazzjoni Aditus
- Il-Kamra tal-Avukati
- Il-Kummissarju għall-Istandards fil-Ħajja Pubblika
- Il-Kummissarju għall-Organizzazzjonijiet Volontarji
- L-Aġenzija tas-Servizz tal-Qorti
- Il-Fondazzjoni Daphne Caruana Galizia
- It-Tribunal Industrijali
- Il-Kummissarju tal-Infurmazzjoni u l-Protezzjoni tad-Data
- Id-dipartiment tal-Awditjar Intern u l-Investigazzjonijiet
- L-Istitut tal-Ġurnalisti Maltin
- Legal Aid Malta
- Il-Ministeru għall-Affarijiet Barranin u Ewropej u l-Kummerċ
- Il-Ministeru għall-Ġustizzja
- L-Uffiċċju tal-Avukat Ġenerali
- Il-Kummissjoni Permanenti kontra l-Korruzzjoni
- Il-Pulizija: Id-Dipartiment għall-Investigazzjonijiet ta' Reati Finanzjarji
- Public Broadcasting Services Limited
- Il-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku
- Repubblika
- Is-Segretarjat tal-Parlament
- L-Avukat tal-Istat

* Il-Kummissjoni ltaqgħet ukoll mal-organizzazzjonijiet li ġejjin f' għadd ta' laqgħat orizzontali:

- Amnesty International
- Article 19
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- European Centre for Press and Media Freedom
- European Civic Forum
- European Federation of Journalists
- European Partnership for Democracy
- European Youth Forum
- Free Press Unlimited
- Human Rights Watch
- ILGA Europe
- International Federation for Human Rights (FIDH)
- International Press Institute
- Open Society European Policy Institute (OSEPI)
- Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa
- Philea
- Reporters Without Borders
- Transparency International Europe